

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Diplomová práce

2014

Sarah Komarová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Sarah Komarová

**Vliv diskurzu mezinárodních vztahů na
rozhodování jeho aktérů**

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Sarah Komarová**

Vedoucí práce: **prof., Ing. Petr Drulák, Ph.D.**

Oponent práce:

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

KOMASOVÁ, Sarah. *Vliv diskurzu mezinárodních vztahů na rozhodování jeho aktérů*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2014. 78 s. Vedoucí diplomové práce prof., Ing. Petr Drulák, Ph.D.

Abstrakt

Práce experimentálně zkoumá vliv diskurzu škol mezinárodních vztahů na rozhodování jeho aktérů. Hypotéza práce předpokládá, že míra kooperace účastníků je ovlivněna diskurzem, v jehož rámci je rozhodnutí prezentováno. Experimentální model je vystavěn na opakovaném vězňově dilematu, jež je prezentováno jako vyvíjející se situace mezinárodních vztahů pomocí diskurzivně zabarvených narativů. Tyto narativy, které v experimentu představují nezávisle proměnnou, vycházejí z diskurzů mezinárodních vztahů konkrétně z realismu, neoliberalismu a konstruktivismu. Účastníci experimentu byli přiřazeni ke konkrétní experimentální manipulaci na principu náhodného rozdělení. Experiment potvrdil rozdíl v rozhodování účastníků vystavených realistickému a neoliberálnímu diskurzu, při dodržení principu náhodného rozdělení, jež bylo ověřeno za pomoci sledování kontrolních proměnných. Pochopení mechanismu rozhodování účastníků dále rozšiřuje kvalitativní analýza rozhovorů s vybranými účastníky experimentu, která analyzuje zejména faktory ovlivňující volbu konkrétních strategií a způsob její aplikace.

Abstract

The diploma thesis experimentally examines the influence of the discourse of international relations schools on decision-making of its actors. The hypothesis presumes that the extent of actors' cooperation is influenced by the discursive framing in which the dilemma is presented. The experimental model has been constructed on the basis of iterated prisoner's dilemma which is presented through discursively influenced narratives as an evolving international relations situation. These narratives, representing an independent variable, have been derived from concrete schools of international relations – realism, neoliberalism and constructivism. Participants of the experiment were assigned to particular experimental treatment on the basis of random assignment.

The experiment confirmed a statistically significant difference between decision-making of participants assigned to the realist and neoliberal experimental treatment, fulfilling the condition of random assignment which was controlled through control variables. Understanding of the decision-making process was further enriched by a qualitative analysis of interviews with selected experiment participants; the analysis deals especially with the strategy selection process and the strategy application.

Klíčová slova

diskurz, rozhodování, experiment, strategie vhodnosti, zkušenost

Keywords

discourse, decision making, experiment, logic of appropriateness, experience

Rozsah práce: 163 230

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 23. dubna 2014

Sarah Komarová

Poděkování

Za trpělivé vedení práce bych ráda poděkovala prof., Ing. Petru Drulákovi Ph.D. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Buchtíkové za rady v oblasti kvantitativní metodologie a Ing. Tomáši Kopečkovi Ph.D za převedení dotazníku do elektronické podoby.

Obsah

OBSAH	7
ÚVOD	8
1 VÝVOJ CHÁPÁNÍ REALITY V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH	11
1.1 DISKURZ.....	12
1.2 ŠKOLY MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ	14
1.2.1 <i>Realismus</i>	15
1.2.2 <i>Neoliberalismus</i>	16
1.2.3 <i>Konstruktivismus</i>	17
2 TEORIE HER	18
2.1 ZÁKLADNÍ PREMISY TEORIE HER	19
2.2 VĚŽŇOVO DILEMA.....	22
2.2.1 <i>Opakované věžňovo dilema</i>	23
3 METODA A OPERACIONALIZACE	24
3.1 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	26
3.2 OPERACIONALIZACE EXPERIMENTÁLNÍ ČÁSTI	27
3.2.1 <i>Tvorba modelu interakce</i>	27
3.2.2 <i>Tvorba narativů</i>	30
3.2.3 <i>Mechanismus sběru dat</i>	37
3.2.4 <i>Výběr vzorku</i>	37
3.2.5 <i>Náhodné rozdělení</i>	39
3.2.6 <i>Pilotní testování</i>	40
3.3 METODOLOGIE KVALITATIVNÍ ČÁSTI VÝZKUMU.....	41
4 VÝSTUPY A SBĚR DAT	42
4.1 SBĚR DAT A JEHO PRŮBĚH	43
4.1.1 <i>Diskuze interní validity</i>	43
4.1.2 <i>Diskuze externí validity</i>	45
4.2 KONTROLNÍ PROMĚNNÉ A OBECNÁ CHARAKTERISTIKA SKUPINY RESPONDENTŮ.....	46
4.2.1 <i>Věk</i>	46
4.2.2 <i>Pohlaví</i>	47
4.2.3 <i>Dosažené vzdělání</i>	48
4.2.4 <i>Studijní zaměření</i>	50
4.2.5 <i>Zájem o mezinárodní vztahy</i>	51
4.2.6 <i>Přístup k řešení konfliktů</i>	52
4.3 HLAVNÍ VÝSLEDKY – VZTAH MEZI NARATIVY A JEDNÁNÍM AKTÉRŮ	56
4.3.1 <i>Dílčí výsledky jednotlivých otázek</i>	57
4.3.2 <i>Očekávání aktérů ohledně možného vývoje</i>	60
4.4 POZNATKY A MOŽNÉ INTERPRETACE VYCHÁZEJÍCÍ Z INDIVIDUÁLNÍCH ROZHOVORŮ	62
4.4.1 <i>Charakteristika skupiny a strategie vhodnosti</i>	63
4.4.2 <i>Vliv zkušenosti z vlastního oboru</i>	66
4.4.3 <i>Strategie účastníků</i>	67
4.4.4 <i>Vliv strategie imaginárního hráče a zklamání kooperativních přístupů</i>	70
4.4.5 <i>Reflexe experimentálního designu a vstup vnějších vlivů</i>	73
ZÁVĚR	75
SUMMARY	77
POUŽITÁ LITERATURA	79
SEZNAM PŘÍLOH	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
PŘÍLOHY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Úvod

Význam diskurzu pro konstrukci reality mezinárodních vztahů je tématem, jež svým charakterem vychází z možných závěrů Čtvrté debaty. Svou povahou se však vztahuje k ústřední ontologické otázce vztahu mezi materiální a ideovou rovinou mezinárodních vztahů, tedy problematice, jež je středem zájmu mnoha oborů. Vliv diskurzu na realitu mezinárodních vztahů, konkrétně na rozhodování jeho aktéru, je tak tématem, jež je nanejvýše relevantní nejen ve svém akademickém, nýbrž i ve svém praktickém rozměru, kde jsou jeho dopady zřejmé zejména ve sféře praxe rozhodování v mezinárodních vztazích.

Vycházejíc z těchto teoretických předpokladů tato práce experimentálně zkoumá, zda narativ použitý při prezentaci mezinárodní situace ovlivňuje rozhodování aktérů mezinárodních vztahů. Kladné zodpovězení této otázky pak představuje argument, jenž nepřímo podporuje dále rozvíjená teoretická východiska. Tedy ideovou konstrukci některých aspektů mezinárodních vztahů, což je, jak již bylo zmíněno, skutečnost pro studium i praxi mezinárodních vztahů nanejvýše podstatná.

Hypotézu závislosti rozhodnutí na diskurzivním zabarvení prezentace problému, jsem testovala v experimentu založeném na základní herně-teoretické matici dilematu vězňů. Pro účely testu byly vytvořeny tři narativy vycházející ze škol mezinárodních vztahů (realistický, neoliberalní, konstruktivistický), jejichž prostřednictvím bylo dilema vězňů představeno účastníkům výzkumu. Osobám, účastnícím se výzkumu, byl na základě náhodného rozdělení skrytě přidělen konkrétní narativ s jehož pomocí bylo postupně představeno celkem sedm situací (her dilematu vězňů). Účastník jednající v roli představitele fiktivního státu byl vždy postaven před volbu mezi spoluprací a nespouprací se sousedním státem. Následně mu byla poskytnuta informace o rozhodnutí sousedního státu. Oproti informacím poskytnutým účastníkům byla posloupnost jednotlivých her i reakce protivníka pevně stanovena. Následně byly statisticky porovnány odpovědi účastníků z jednotlivých skupin, aby bylo zjištěno, zda použitý narativ ovlivnil jejich rozhodování. Práce prokázala statisticky významný rozdíl mezi odpověďmi osob vystavených neoliberalní a realistické manipulaci a tím potvrdila vliv diskurzu na rozhodování účastníků experimentu.

Většina výzkumů využívajících kvantitativní postupy vychází z materialistických ontologických předpokladů, které pokládá za předpoklad pozitivistického, vysvětlujícího výzkumu. Ve své práci jsem se pokusila o propojení

pozitivistického výzkumného přístupu s myšlenkovými základy vycházejícími z ontologického idealismu. Klíčovou teoretickou oporu mi v tomto směru poskytuje práce Alexandra Wendta, zejména pak jeho kniha *Social theory of international politics*,¹ jejíž teoretická východiska plně sdílím.

Další přínos práce pak shledávám v oblasti aplikace ve studiu mezinárodních vztahů málo využívaných experimentálních metod.

Otázku: “Jaké faktory ovlivňují rozhodování aktérů mezinárodních vztahů?” v minulosti experimentálně zkoumali již Nehemia Geva a Alex Mintz, svůj výzkum publikovali v knize *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive-rational Debate*.² Jejich cílem bylo propojení teorie racionální volby s poznatky kognitivní psychologie, jejich výzkum byl však více zaměřen na jednotlivé materiální aspekty.

Výzkumem vlivu diskurzivních specifik se v minulosti zabývaly Peregrine Schwartz-Shea a Dvora Yanow.³ Zaměřovaly se však na obsahovou analýzu vědeckých textů a jejich cílem bylo odhalení závislostí mezi epistemologickými a ontologickými předpoklady a konkrétními metodami a podobory studia mezinárodních vztahů. Jejich poznatky tak byly významné zejména pro problematiku konstrukce reality v akademické sféře.

Vzdáleně příbuznými zvolenému tématu jsou rovněž experimenty zabývající se vyjednáváním v mezinárodních vztazích. Zde bych jmenovala například sérii prací Daniela Druckmana,⁴ nebo práci Francise A. Beera, Granta P. Sinclaira, Alice F. Healyové a Lyle E. Bourneové, Jr. *Peace Agreement, Intractable Conflict, Escalation Trajectory: A Psychological Laboratory Experiment*.⁵ Tento výzkumný směr se často zaměřuje na aspekty spojené s problematikou kolektivní akce, jak je tomu například

---

¹ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609.

² GEVA, Nehemia a Alex MINTZ, 1997. *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive-rational Debate*. B.m.: Lynne Rienner Publishers. ISBN 9781555877217.

³ SCHWARTZ-SHEA, Peregrine a Dvora YANOW. „Reading” „Methods” „Texts”: How Research Methods Texts Construct Political Science. *Political Research Quarterly*. 2002, roč. 55, č. 2, s. 457–486. ISSN 1065-9129.

⁴ DRUCKMAN, Daniel, 1994. Determinants of Compromising Behavior in Negotiation A Meta-Analysis. *Journal of Conflict Resolution*. 9.1., roč. 38, č. 3, s. 507–556. ISSN 0022-0027, 1552-8766.

⁵ BEER, Francis A., Grant P. SINCLAIR, Alice F. HEALY and Lyle E. BOURNE, Jr. Peace Agreement, Intractable Conflict, Escalation Trajectory: A Psychological Laboratory Experiment, *International Studies Quarterly*, Vol. 39, No. 3 (Sep., 1995), s. 297-312.

v případě Erling Moxnes a Eline van der Heijden, kteří se zabývali vlivem „pozitivního příkladu“ v mezinárodní spolupráci při snižování emisí.⁶

Kromě již zmiňovaných děl, jsem se ve své práci opírala o publikace zabývající se problematikou experimentálního výzkumu ve společenských a politicko-vědních oborech. Šlo zejména o knihy *Laboratory Experiments in the Social Sciences*⁷ a *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*.⁸ Využila jsem rovněž publikace zabývající se teorií her. Zde bych jmenovala například knihu Philipa Straffina *Teoria gier*.⁹

Práce je rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola představuje teoretické předpoklady práce. Práci umísťuje do paradigmatu „umírněného“ konstruktivismu s možností kauzálního zkoumání. Představuje vývoj vnímání vztahu idejí a materie v mezinárodních vztazích a na základě ontologicko epistemologického vymezení pak přináší pojmovou definicí jednotlivých škol mezinárodních vztahů využitých pro konstrukci experimentu, čímž vytváří rámec pro identifikaci jejich diskurzivních specifik.

Druhá kapitola shrnuje základní poznatky teorie her relevantní pro tvorbu experimentálního modelu, jako je definice hry, racionalita přítomných hráčů a jejich vzájemná strategická závislost, dostupnost informace o výplatách, jejich porovnatelnost a transitivnost. Shrnuje základní typy her. Dále pak definuje věžňovo dilema a představuje možné strategie, jak v jednoduché hře, tak ve hře s opakováním a zabývá se podmínkami jejich aplikace.

Třetí kapitola přibližuje metodologické postupy a proces operacionalizace. Zabývá se konstrukcí experimentálního modelu, jako iterovaného věžňova dilematu s pevně nastavenou reakcí protihráče, popisuje tvorbu diskurzivně zabarvených narativů, představuje mechanismus sběru dat, tedy způsob využití elektronického dotazníku, rozebírá rovněž vzorek respondentů a přínosy a zápory jeho rekrutace skrze email a sociální sítě. Analyzuje praktickou aplikaci principu náhodného rozdělení a

---

⁶ MOXNES Erling a Eline van der HEUJDEN, The Effect of Leadership in a Public Bad Experiment, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 47, No. 6 (Pros., 2003), s. 773-795.

⁷ Murray Webster a Jane Sell *Laboratory Experiments in the Social Sciences*, London: Elsevier, 2007.

⁸ DRUCKMAN, James N, 2011. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554.

⁹ STRAFFIN, Philip D., 2004. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar. ISBN 83-7383-079-0.

postup při tvorbě jednotlivých otázek. Na závěr představuje rovněž metodologii využitou k provedení kvalitativní části výzkumu.

Čtvrtá kapitola ve svém úvodu popisuje průběh sběru dat a reflektuje požadavky na validitu výzkumu s ohledem na experimentální koncept i jeho praktické naplnění. Dále pak představuje výsledky výzkumu. Ve své první části se zabývá kontrolou nezávislých proměnných, kde dochází k potvrzení úspěšné aplikace principu náhodného rozdělení ve všech bodech s výjimkou kompetitivního skóre skupiny, vystavené konstruktivistické manipulaci. Následují hlavní výsledky, jež ukazují rozdíl mezi rozhodováním skupiny vystavené realistickému a neoliberálnímu narativu a potvrzují tak závislost rozhodování účastníků na užitém narativu, následuje stručná diskuze výsledků. Kapitulu uzavírá kvalitativní analýza individuálních rozhovorů s vybranými účastníky experimentu, která rozšiřuje interpretaci kvantitativních závěrů.

1 Vývoj chápání reality v mezinárodních vztazích

Otázky pátrající po povaze reality, tedy po tom, co je podstatou jsoucna a jakým způsobem jej můžeme poznávat, patří k základním pilířům vědy a již pouhá diskuze o hloubce a významu těchto otázek je naprosto mimo rámec této práce. Vzhledem k jejich významu pro tuto práci je však zároveň nelze zcela pominout.

Tato problematika byla implicitně přítomna již od zrodu disciplíny i ve výzkumu mezinárodních vztahů, jak dokládá například Martin Hollis ve své knize *The Philosophy of Social Science: An Introduction*, při porovnání odlišných ontologicko epistemologických přístupů Karla Marxe a Johna Stuarta Milla.¹⁰ Přes novověku dominující materialisticko pozitivistický náhled byl ontologický idealismus předpokladem nejen náboženských, ale i mnoha myšlenkových hnutí a tak byl implicitně přítomen i na poli výzkumu mezinárodních vztahů například v myšlenkách meziválečného liberálního idealismu. Vědomě reflektovali problematiku možného ontologického primátu idejí i zastánci opačného náhledu na mezinárodní vztahy, tedy například E. H. Carr ve své práci *The twenty years Crisis*, kde Carr poukazuje mimo jiné

---

¹⁰ HOLLIS, Martin. *The Philosophy of Social Science: An Introduction*. B.m.: Cambridge University Press, 1994. ISBN 9780521447805. s. 6-9.

na ideovou konstrukci moci.¹¹ Další příspěvky k této problematice přinesla především Anglická škola, zejména pak Hedley Bull, Martin Wight nebo Charles Manning.¹²

Do absolutního centra zájmu se však tato otázka dostala až v osmdesátých letech, v rámci ontologicko epistemologické diskuze, která probíhala napříč společenskými vědami. Na poli mezinárodních vztahů ji mezi prvními reflektovali například Rob Walker, Mervyn Frost nebo Robert Cox.¹³ Tato diskuze, označovaná jako Čtvrtá velká debata,¹⁴ do které se zapojila drtivá většina osobností tohoto oboru, definovala existující dilema do podoby dvou základních otázek. Otázky ontologické: Jaká je povaha reality? A otázky epistemologické: Jakým způsobem je možno realitu zkoumat? První otázka se skládá v podstatě ze dvou problémů a to, zda jsou primární ideje nebo matérie a zda je primární celek nebo jeho prvek. Druhá otázka pak znamená rozhodnutí mezi vysvětlujícím kauzálním přístupem k poznávání a přístupem založeným na porozumění konkrétním případům. Propojenost těchto otázek je dalším bodem diskuze.

Nyní se tak oproti tradičnímu a dosud zcela převažujícímu materialisticky pozitivistickému směru výzkumu vyhradila skupina, která přijala idealistický ontologický náhled s epistemologickým přístupem založeným na porozumění. Pozitivismus tak získal svou protiváhu v postpozitivismu. Konstituovaly se však i další směry vyzdvihující odlišné prvky této teoretické debaty. Ve svém důsledku tento zlom znamenal široké uvědomění problematiky a vyjasnění dosud spíše implicitních postojů, což je stále převažující přístup a patrně nejvýznamnější přínos diskuse.

1.1 Diskurz

Diskuze nad povahou reality a zejména pak diskuze epistemologická s sebou přinesly i koncept diskurzu, který reaguje právě na problematizaci procesu poznávání, respektive vnímání obecně. Dle tohoto náhledu, zjednodušeně řečeno, to jak věci pojmenováváme, jakým způsobem a za použití jakých vzorců o nich hovoříme ovlivňuje naše chápání. Diskurz je tedy „specifický způsob řeči a porozumění světu

---

¹¹ DUNNE, Timothy. The Social Construction of International Society. *European Journal of International Relations*. 1995, roč. 1, č. 3, s. 367–389. ISSN 13540661. s. 373.

¹² Ibid., s. 375-6.

¹³ GEORGE, Jim. International Relations and the Search for Thinking Space: Another View of the Third Debate. *International Studies Quarterly*. 1989, roč. 33, č. 3, s. 269–279. ISSN 0020-8833. s. 274.

¹⁴ Čtvrtá velká debata je někdy rovněž označována jako třetí, v závislosti na pojmenování předchozí debaty mezi zastánci klasického přístupu a behavioralisty.

(nebo nějakému aspektu světa).¹⁵ Teorie pracující s diskurzem předpokládají, že skrze pojmenování dochází ke kategorizaci jevů a tím k podmíněné konstrukci významů a vzájemných vztahů. Z těchto předpokladů vycházejí základní rysy diskurzivních teorií tedy, že poznání je kulturně a historicky podmíněné, jeho náplň je ovlivňována sociálními procesy a ono samo může být hybatelem sociální interakce a proto je třeba kritického přístupu k poznatkům, které jsou považovány za samozřejmé.¹⁶ Jednotlivé teorie pak varíují zejména v otázce povahy reality od předpokladu, že diskurz je v podstatě pojítkem mezi objektivně existující realitou a naším chápáním reality¹⁷ po poststrukturální předpoklad, že diskurz je způsobem konstrukce přinejmenším sociální reality.¹⁸

Celý tento koncept je částečně založen na předpokladu arbitrárnosti vztahu mezi znakem (*signifier*) a označovaným (*signified*), tak jak jej formuloval Saussure.¹⁹ Podporuje jej například i Sapir-Whorfova hypotéza, jež předpokládá vztah mezi gramatickou stavbou jazyka a způsobem myšlení jeho mluvčích.²⁰ V definici diskurzu a dosahu jeho působení je možno jíti ještě dále a to za hranici řeči a chápat jako diskurzivně zbarvené například způsoby zobrazení.²¹

V tomto kontextu je možné nahlížet i na jednotlivé směry ve výzkumu mezinárodních vztahů a jim vlastní teorie. Na nejširše ohraničené úrovni jsou jednotlivé školy součástími širších paradigmat společenských věd. Každá ze škol, respektive z činností osob v jejím kontextu operujících, je pak v určité míře „tvůrcem“ diskurzu. Jelikož „diskurz je ve skutečnosti činnost, na prvním místě psaní, na druhém čtení a na třetím výměna.[a] Tato výměna, toto psaní a čtení nikdy nezahrnuje nic jiného než označení.“²² Tento proces je tak zdrojem diskurzivních specifik.

---

¹⁵ JØRGENSEN, Marianne W. a Louise J. PHILLIPS. *Discourse Analysis as Theory and Method*. B.m.: SAGE, 2002. ISBN 9780761971122. s. 1.

¹⁶ Ibid., s. 5-6.

¹⁷ BANTA, Benjamin. Analysing discourse as a causal mechanism. *European Journal of International Relations*. 2013, roč. 19, č. 2, s. 379–402. ISSN 1354-0661. s. 382.

¹⁸ JØRGENSEN, Marianne W. a Louise J. PHILLIPS. *Discourse Analysis as Theory and Method*. B.m.: SAGE, 2002. ISBN 9780761971122. s. 7.

¹⁹ SAYER, Andrew. *Realism and Social Science*. B.m.: SAGE, 2000. ISBN 9780761961246. s. 36.

²⁰ DALILI, Mehdi Vaez a Hossein Vahid DASTJERDI. A contrastive corpus-based analysis of the frequency of discourse markers in NE and NNE media discourse: Implications for a „universal discourse competence“. *Corpus Linguistics & Linguistic Theory*. 2013, roč. 9, č. 1, s. 39–69. ISSN 16137027. s. 45.

²¹ SCHERER, Helmut. Úvod do metody obsahové analýzy. In: IRENA REIFOVÁ, WINFRIED SCHULZ, HELMUT SCHERER, LUTZ HAGEN, JAKUB KONČELÍK, ed. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004.

²² FOUCAULT, Michel. Orders of discourse. *Social Science Information*. 1971, roč. 10, č. 2, s. 7–30. ISSN 0539-0184, 1461-7412. s. 21.

1.2 Školy mezinárodních vztahů

Na základě ontologických východisek načrtnutých v předchozí části je možno chápat i jednotlivé školy mezinárodních vztahů. Tuto představu můžeme vizuálně zachytit, představíme-li si holismus a individualismus jako dva póly na ose x a idealistickomaterialistický rozpor jako dva možné póly osy y. Jednotlivé školy je následně možné zanést na základě jejich ontologické pozice, jak tomu činí například Alexandr Wendt.²³ Epistemologickou otázku je možno rovněž vnímat jako osu z, tedy jako další nezávislý rozměr. Rozvržení škol mezinárodních vztahů na epistemologické a holisticko-individualistické ose představuje například Timothy Dunne.²⁴ Pojetí epistemologie jako nezávislého rozměru však není všeobecně přijímáno a někteří autoři považují ontologickou orientaci za určující pro epistemologický přístup a naopak. K tomuto přístupu se přiklání například John G. Ruggie ve své kritice Kennetha Waltze.²⁵

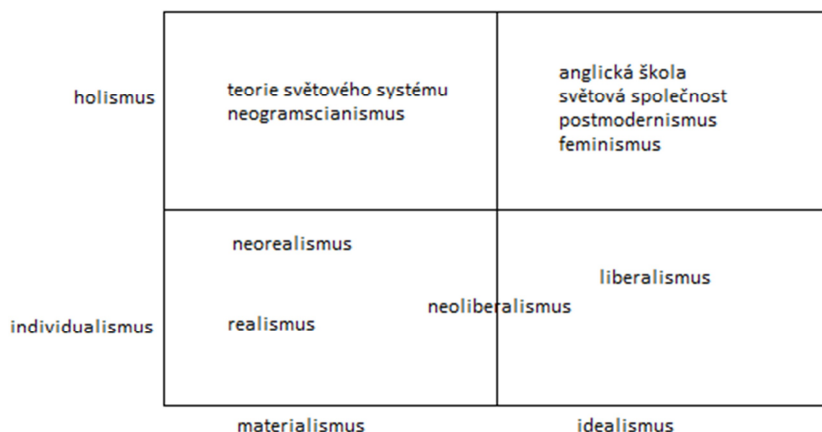
Dále jsou pro účely této práce definovány základní koncepty těch škol mezinárodních vztahů, jejichž diskurz byl během experimentu využit jako nezávislá proměnná. Tyto školy byly zvoleny kvůli své dominantní pozici na poli výzkumu mezinárodních vztahů a rovněž svému vlivu ve veřejném prostoru. Rozhodoval i jejich význam historický. Dalším kritériem pak byl teoretický a diskurzivní rozsah dané školy, tedy zda poskytuje komplexní a ucelený náhled na různé situace mezinárodních vztahů. V neposlední řadě pak byla při volbě zohledněna i dostatečná odlišnost zvolených směrů a možnost jejich jednoznačné aplikace v herně-teoretickém konceptu.

---

²³ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 32.

²⁴ DUNNE, Timothy. The Social Construction of International Society. *European Journal of International Relations*. 1995, roč. 1, č. 3, s. 367–389. ISSN 13540661. s. 379.

²⁵ JOHN G. RUGGIE. Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis. *World Politics*. 1983, roč. 35, č. 2, s. 261–285. s. 285.

Obrázek č. 1, převzato z práce Alexandra Wendta²⁶

1.2.1 Realismus

V této práci je na základě výše představených východisek realismus chápán jako směr upřednostňující materiální a individuální pozice společně s epistemologicky kauzálním přístupem. Tedy jak píše Morgenthau:

„Politika, stejně jako společnost obecně, je řízena objektivními zákony, které mají své kořeny v lidské povaze...Věřím tedy rovněž, že je možno v politice rozlišit pravdu od názoru – mezi tím co je pravda objektivně a racionálně, podloženo důkazy, osvětleno rozumem a tím, co je pouze subjektivní soud oddělený od faktů, tak jak jsou a co je založeno na předsudku a zbožném přání.“²⁷

Práce se tak přiklání spíše ke klasickému vnímání, nikoliv k neorealistickeému strukturálnímu přístupu, který popisuje Kenneth Waltz,²⁸ ačkoliv pro výzkumné účely toto rozlišení nebylo klíčové. Realismus je v práci vymezen, kromě neměnnosti mezinárodního prostředí, i jeho anarchickou povahou, tedy absencí globálního řádu, což je stav inherentně garantující suverenitu.²⁹ Dále pak zájmem jednotlivých států přežít, tedy zachovat suverenitu³⁰ a zajistit svou bezpečnost, za klíč k těmto cílům je považována moc.³¹ Z toho důvodu se zájmy států přirozeně kříží. Vzhledem k těmto

²⁶ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 32.

²⁷ MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill, 1993. ISBN 0070433062 9780070433069. s. 4.

²⁸ WALTZ, Kenneth Neal. *Theory of international politics*. B.m.: Addison-Wesley Pub. Co., 1979. ISBN 9780201083491.

²⁹ MEARSHEIMER, J. J. The false promise of international institutions. *International Security*. nedatováno, roč. 19, s. 5–49. s. 10.

³⁰ Ibid., s. 10.

³¹ MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill, 1993. ISBN 0070433062 9780070433069. s. 5.

skutečností panuje trvale nejistota ohledně záměrů ostatních států.³² Spolupráce, může být tedy pouze krátkodobá, založená na účelnosti.³³ Z toho vyplývá i negativní vztah k mezinárodním organizacím.³⁴ Důraz je rovněž kladen na krátkodobé cíle a získávání relativní výhody, zisku nad ostatními.³⁵ Tento postoj vychází z již zmíněných premis. Za rozhodující je považována ofenzivní vojenská síla, kterou státy přirozeně vlastní a činí je vzájemně nebezpečnými.³⁶ Státy jsou, v souladu s pozitivistickým vnímáním reality, racionální aktéři, kteří se však ve vyhodnocování konkrétních situací mohou mýlit vzhledem k neúplnosti informací.³⁷

1.2.2 Neoliberalismus

Liberalismus můžeme považovat za idealistický a individualistický. Podobně i neoliberalismus sdílí jeho východiska a přisuzuje velkou roli některým ideovým prvkům jako například očekávání, avšak na úrovni struktury je neoliberalismus již spíše materialistický.³⁸ Na rozdíl od liberalismu je neoliberalismus mnohem více zakotven v pozitivismu.

Mezinárodní prostředí je chápáno jako dynamické, logicky se vyvíjející ke vzrůstající spolupráci.³⁹ Charakteristickým je propojení politických a ekonomických otázek, na které je kladen velký důraz.⁴⁰ V mezinárodním prostředí dochází dle neoliberalismu ke zvyšování vzájemné obchodní výměny a tím ke vzrůstání provázanosti jednotlivých států. Tím se zvyšuje potřeba mezinárodní spolupráce, která může být nejlépe realizována za pomoci mezinárodních organizací, jež poskytují

---

³² MEARSHEIMER, J. J. The false promise of international institutions. *International Security*. nedatováno, roč. 19, s. 5–49. s. 10.

³³ RIPSAN, Norrin M. Two Stages of Transition from a Region of War to a Region of Peace: Realist Transition and Liberal Endurance. *International Studies Quarterly*. 2005, roč. 49, č. 4, s. 669–694. ISSN 1468-2478. s. 674.

³⁴ PARENT, Jonathan F. a Sally FRIEDMAN. Two Sides of the Same Coin? Do Academics & Legislators Think About Foreign Policy in the Same Way?. 2007.

³⁵ MOWLE, Thomas S. Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict. *Political Psychology*. 2003, roč. 24, č. 3, s. 561–592. ISSN 1467-9221. s. 566.

³⁶ MEARSHEIMER, J. J. The false promise of international institutions. *International Security*. nedatováno, roč. 19, s. 5–49. s. 10.

³⁷ Ibid., s. 10.

³⁸ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 30.

³⁹ CAMERON G. THIES. Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate. *European Journal of International Relations*. 2002, roč. 8, č. 2, s. 147–185. s. 156.

⁴⁰ KEOHANE, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984. s. 22.

vhodnou platformu k vyjednávání.⁴¹ Definování zájmu státu je výrazně ovlivněno jeho domácí politikou⁴² a politickým (demokratickým) systémem.⁴³ Zájem státu je chápán jako zisk a je vyhodnocován v jeho absolutní hodnotě, nikoliv jako komparativní výhoda vůči protivníkovi.⁴⁴ Tím vzniká potenciál pro dlouhodobou spolupráci založenou na vlastním zájmu a racionální instrumentální důvěře.⁴⁵

Význam vojenské síly poklesl a moc státu je nyní díky vědeckotechnologickému pokroku a vnitropolitickým změnám založena rovněž na síle vlivu.⁴⁶

1.2.3 Konstruktivismus

Konstruktivismus se ontologicky přiklání více k idealisticko-holistickému pojetí, ačkoliv nezpochybnuje materiální základ bytí.⁴⁷ Z toho důvodu bývá někdy spatřován jako jakási střední pozice mezi pozitivisty a postpozitivisty. Epistemologická pozice konstruktivismu se, jak bylo již zmíněno výše, různí. Společný je však předpoklad, že mezinárodní prostředí se proměňuje.⁴⁸ Tato proměna je umožněna právě primátem idejí, neboť vzájemná interakce mezi prvky systému a strukturou vytváří, resp. proměňuje nejen vztahy mezi aktéry, ale zejména charakter samotných aktérů i povahu struktury.⁴⁹

Vzhledem k charakteru prvků i struktury samé, jsou pro konstruktivismus klíčové nástroje, kterými jsou tyto fenomény utvářeny a udržovány. Protože idea je úzce propojena se slovem, je klíčovým prvkem řeč, nebo spíše proces označování, tedy řečový akt.⁵⁰ Dalšími zdroji, které utváří realitu, je naše představa o dějích minulých.

---

⁴¹ KEOHANE, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984. s. 6.

⁴² WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 31.

⁴³ PARENT, Jonathan F. a Sally FRIEDMAN. Two Sides of the Same Coin? Do Academics & Legislators Think About Foreign Policy in the Same Way? 2007.

⁴⁴ MOWLE, Thomas S. Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict. *Political Psychology*. 2003, roč. 24, č. 3, s. 561–592. ISSN 1467-9221. s. 567.

⁴⁵ RIPSAN, Norrin M. Two Stages of Transition from a Region of War to a Region of Peace: Realist Transition and Liberal Endurance. *International Studies Quarterly*. 2005, roč. 49, č. 4, s. 669–694. ISSN 1468-2478. s. 674.

⁴⁶ NYE, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. B.m.: PublicAffairs, 2004. ISBN 1586483064. s. 18-19.

⁴⁷ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 110.

⁴⁸ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521894661. s. 4.

⁴⁹ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 246.

⁵⁰ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521894661. s. 16.

Tato představa je zdrojem zvyku, který je, krom dalšího, zodpovědný za konstituci pravidel, norem a zákonů, jež jsou považovány za významné zdroje konstrukce identit konkrétních prvků.⁵¹ Za zdroj těchto jevů tak může být ve svém důsledku považováno očekávání.⁵²

Konstrukce reality může přinášet množství jevů, které jsou současnými normami považovány za negativní. V tomto kontextu bývá nejčastěji zmiňován koncept sekuritizace Kodaňské školy. Na strukturální úrovni však v rámci této školy spíše převládá pocit, že dynamický vývoj mezinárodního prostředí může být „pozitivní.“ Tedy, že může dojít k proměně nepřátelského bojovného charakteru mezinárodního prostředí na prostředí mírové spolupráce.⁵³ Možnost spolupráce v systému je tak založena na předpokladu postupného sblížení identit aktérů i jejich morálních zásad a z toho plynoucí možnosti vzájemné důvěry a dlouhodobé nezištné spolupráce.⁵⁴

2 Teorie her

První poznatky, jež se později staly základem herně teoretického konceptu, vyplynuly z diskuze o možných strategiích známých společenských her na počátku osmnáctého století, kdy Pierre Remond de Montmort, Nicholas Bernoulli a Waldegrave popsali strategickou úvahu, jež je v dnešní době známá jako smíšená strategie.⁵⁵ Další rozvoj tohoto konceptu byl pak spjat s Cornoutovou teorií oligopolu, či prací Émila Borela na počátku dvacátého století.⁵⁶ Skutečné základy teorie her však definovali až Johan von Neuman a Oskar Morgenstern ve své knize *Theory of Games and Economic Behaviour*,⁵⁷ která byla poprvé vydána v roce 1944. V padesátých letech přispěl k významnému rozvoji teorie John Nash definováním a následným matematickým

---

⁵¹ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521894661. s. 8.

⁵² JOHAN P. OLSEN, James G. March. *The logic of appropriateness*. B.m.: ARENA Working Papers WP. duben 2009. s. 2.

⁵³ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 299.

⁵⁴ RIPSAN, Norrin M. Two Stages of Transition from a Region of War to a Region of Peace: Realist Transition and Liberal Endurance. *International Studies Quarterly*. 2005, roč. 49, č. 4, s. 669–694. ISSN 1468-2478. s. 674.

⁵⁵ ARROW, Kenneth J. Introductory remarks on the history of game theory. *Games & Economic Behavior*. 2003, roč. 45, č. 1, s. 15. ISSN 08998256. s. 15.

⁵⁶ ARROW, Kenneth J. Introductory remarks on the history of game theory. *Games & Economic Behavior*. 2003, roč. 45, č. 1, s. 15. ISSN 08998256. s. 16.

⁵⁷ VON NEUMANN, John a Inc EBRARY. *Theory of games and economic behavior*. 60th anniversary ed. Princeton, N.J. ; Woodstock: Princeton University Press, 2007. Princeton classic editions.

důkazem Nashova rovnovážného bodu.⁵⁸ Z kontextu ekonomie se pak teorie her rozšířila do mnoha odvětví včetně politologie a mezinárodních vztahů, kde se o její aplikaci zasadil mimo jiné Thomas Schelling.⁵⁹

Myšlenka teorie her je založena na předpokladu převoditelnosti některých situací reálného života do jednoduchého matematického modelu. Využití modelu pak umožňuje nejen proniknutí k podstatě dané situace a identifikaci vzájemných vnitřních vztahů, ale především další analýzu celé situace matematickými nástroji. Hlavními přednostmi celého konceptu, je při tom zřejmá logická soudržnost, zahrnující pevně dané předpoklady, jasné výsledky a možnost identifikace vzájemných vazeb, z toho plynoucí transparentnost, předvídatelnost a v neposlední řadě i replikovatelnost.⁶⁰

Převratným prvkem teorie her byla nejen jasná definovatelnost relací, ale i koncept oboustranné racionality. Ten společně s analytickými metodami umožňujícími určit optimální strategii, jako je například hledání Nashova rovnovážného bodu, Pareto-optimálního bodu a z nich vyplývající dominantní nebo smíšené strategie, umožňoval vzájemnou anticipaci rozhodnutí účastníky hry.⁶¹ Zejména z pohledu tradiční ekonomie, ale i problematiky společné akce, diskutované ve studiu mezinárodních vztahů, je pak výrazný rovněž dopad konceptu Pareto-optimálních bodů na analýzu kooperativních strategií.⁶²

Na využití základních předností jasně formulovaného modelu je vystavěna i tato práce, avšak plně akceptuje kritiku teorie her, jako modelu, jehož schopnost popisovat chování skutečných aktérů je značně omezená.

2.1 Základní premisy teorie her

Teorie her ve své klasické podobě je z hlediska studia mezinárodních vztahů v podstatě matematickým nástrojem pro pozitivistickou analýzu sociálních interakcí. Její jádro je vystavěno na následujících předpokladech a konceptech:

---

⁵⁸ ARROW, Kenneth J. Introductory remarks on the history of game theory. *Games & Economic Behavior*. 2003, roč. 45, č. 1, s. 15. ISSN 08998256. s. 17.

⁵⁹ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 3.

⁶⁰ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 156.

⁶¹ ARROW, Kenneth J. Introductory remarks on the history of game theory. *Games & Economic Behavior*. 2003, roč. 45, č. 1, s. 15. ISSN 08998256. s. 16.

⁶² Ibid., s. 17.

V centru modelu stojí hra, kterou můžeme popsat jako vzájemnou interakci alespoň dvou účastníků, přičemž tito účastníci jsou v termínech teorie her označováni jako hráči.⁶³ Hráči se rozhodují mezi pevně daným množstvím voleb, tedy konkrétních možných strategií, výsledek hry je při tom závislý na kombinaci těchto jimi zvolených strategií.⁶⁴ Tento jev, tedy situace, kdy je výsledek hry pro každého z hráčů závislý na tahu protihráče, je označován jako vzájemná strategická závislost.⁶⁵ Každému výsledku při tom odpovídá sestava číselně vyjádřitelných výplat.⁶⁶ Výplata je výnos, odměna, kterou hráč po interakci obdrží. Výše všech výnosů, jež budou přiděleny v případě jednotlivých výsledků hry, je v nejtradičtější verzi teorie her dopředu známá.⁶⁷ Jednotlivé výnosy je možné vzájemně poměřovat a jsou transitivní.⁶⁸ Hráči jsou racionální, což je dle teorie her, typ logicky správného chování, jehož cílem je zajistit pro sebe nejvyšší možný zisk.⁶⁹ Důsledkem racionálního chování je prediktabilita výsledku,⁷⁰ jež umožňuje matematickou analýzu modelu.

Hry je možno pro analytické účely dělit na základě jejich charakteristik, jako je například počet hráčů. Dalším možným klíčem je souběžnost voleb strategií. Pokud si hráči vybírají svou strategii zároveň a žádnému z hráčů není v okamžiku volby známa volba protihráče, můžeme hru označit za statickou. Naopak volí-li svou strategii nejprve jeden hráč a teprve následně na základě informace o jeho tahu volí hráč druhý (případně další), označujeme hru jako dynamickou.⁷¹ Hry je rovněž možno dělit podle toho, zda je oběma hráčům v době volby strategie dostupná kompletní informace o výnosech protihráče. Hry, které tento základní předpoklad teorie porušují, jsou pak označovány jako Bayesovské hry, nebo též hry s nekompletní informací.⁷² Jedním z nejzákladnějších možných rozdělení je však dělení na hry s nulovým a nenulovým

---

⁶³ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 3.

⁶⁴ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 1.

⁶⁵ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 3.

⁶⁶ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 1.

⁶⁷ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 5.

⁶⁸ Ibid., s. 132.

⁶⁹ Ibid., s. 6.

⁷⁰ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 2.

⁷¹ GIBBONS, Robert. An Introduction to Applicable Game Theory. *Journal of Economic Perspectives*. 1997, roč. 11, č. 1, s. 127–149. ISSN 08953309. s. 128-133.

⁷² Ibid., s. 138.

součtem. Hry s nulovým součtem jsou hry čistě konfliktní, kdy je výhra jednoho hráče rovna ztrátě jeho protihráče. Naopak v hrách s nenulovým součtem neexistuje rovnost mezi ziskem jednoho a ztrátou druhého z hráčů, jinými slovy mezi jejich výnosy nemusí být žádný specifický vztah.⁷³

Předpokladem pro analýzu jednotlivých her je rovněž několik konceptů, které umožňují identifikaci racionální strategie a tím pádem i predikci rozhodnutí hráčů. Prvním z těch, která bych chtěla zmínit, je silně a slabě dominantní strategie. Za silně dominantní strategii označujeme volbu takové strategie, která pro hráče znamená nejvyšší možný zisk při všech možných strategických volbách protihráče. Za slabě dominantní strategii pak takovou volbu, která přináší alespoň v jedné kombinaci s volbou protihráče hráči nejvyšší možný zisk a v ostatních kombinacích pak zisk rovný zisku v jiných strategiích.⁷⁴ Žádná dominantní strategie však pochopitelně nemusí být ve hře přítomna.

Dalším takovým konceptem je Nashův rovnovážný bod. Za Nashův rovnovážný bod můžeme označit kombinaci hráčských strategií, která je strategicky stabilní, tedy kdy žádný z hráčů nemá vzhledem k racionálně očekávané strategii protihráčů důvod změnit svůj tah. Takových bodů může existovat ve hře několik, avšak nemusí být přítomen ani jeden.⁷⁵ Obdobou Nashova rovnovážného bodu ve hře s nulovým součtem je potom bod sedlový.⁷⁶

Za kombinaci strategií, která vede k nejvyššímu zisku pro oba hráče, můžeme označit bod Paretova optima. Naopak nepareto-optimální je tedy takové řešení, kdy alespoň jeden z hráčů může zvýšit svou výplatu, aniž by došlo ke snížení výplaty protihráče.⁷⁷

Tyto předpoklady využívá rovněž množství známých tradičních her (Blottova hra, Na zbabělce, Bitva pohlaví), které jsou využívány jako formální modely chování aktérů při konkrétní posloupnosti výplat, jejich popularita pak zpravidla vyplývá ze specifických pozic nebo vztahů mezi body Paretova optima, bodů Nashovy rovnováhy a dominantních strategií.

---

⁷³ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 3, s. 89.

⁷⁴ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 25.

⁷⁵ GIBBONS, Robert. An Introduction to Applicable Game Theory. *Journal of Economic Perspectives*. 1997, roč. 11, č. 1, s. 127–149. ISSN 08953309. s. 130-131.

⁷⁶ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 84.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 87.

2.2 Vězňovo dilema

Model mezinárodních vztahů, který práce využívá, je založen na aplikaci hry označované jako vězňovo dilema. Tuto hru můžeme slovníkem teorie her označit za statickou hru s kompletní informací a nenulovým součtem. Vězňovo dilema je hra definovaná následující maticí a výší výplat: $V > S > N > P$ s podmínkou, že $2S > V + P$. Slovy tradičního příběhu jde o situaci dvou zadržených, kteří se mají v oddělené vyšetřovací cele, bez znalosti výpovědi druhého komplice, rozhodnout, zda s ním spolupracovat a nevypovídat, nebo zda být neloajální a svědčit proti němu pod vidinou nižšího trestu. Vzhledem k dané výši trestu – záporného výnosu, je tedy pro jedince nejvýhodnější s druhým „hráčem“ nespolupracovat, pokud on je loajální. Druhá nejvýhodnější je oboustranná spolupráce, která je výhodnější než oboustranná nespolupráce. Nejprodělečnější je pak jednostranná spolupráce, pokud druhý nespolupracuje.

	spolupráce	nespolupráce
spolupráce	$S; S$	$P; V$
nespolupráce	$V; P$	$N; N$

Vězňovo dilema je již od padesátých let, kdy jej popsali Melvin Dresher a Merrill Flood z *Research and Development Corporation* jednou z nejpobulárnějších herně-teoretických matic. Jeho popularita plyne z rozporu mezi individuální logikou, tedy snahou dosáhnout nejvyššího výnosu V pro svou osobu a kolektivní logikou, tedy snahou dosáhnout spoluprací výnosů $S; S$, které jsou podmínkou definovány jako kolektivně nejvýhodnější. V pojmech Teorie her tedy odlišnou polohou Nashova rovnovážného bodu, který je umístěn v průsečíku silně dominantních strategií obou hráčů a bodu Pareto-optimálního. Silně dominantní strategií je pro oba hráče nespolupráce. Průsečíkem těchto strategií, kde se nachází Nashův rovnovážný bod, jsou tedy výnosy odpovídající oboustranné nespolupraci $N; N$. Tyto výnosy však nejsou pareto-optimální, protože pareto-optimálním výsledkem je kombinace kooperativních strategií, tedy oboustranné spolupráce, jimž odpovídají výnosy $S; S$. Dle tradičního náhledu je však i přes zřejmou neefektivnost výsledku jedinou racionální strategií

nespolupráce, jak vyplývá z identifikace dominantních strategií a Nashova rovnovážného bodu.⁷⁸

2.2.1 Opakované věžňovo dilema

Opakování interakce mezi hráči na základě dané matice a výnosů je označováno jako hra s opakováním nebo též iterovaná hra. Na volbu strategie má v tomto případě vliv informace ohledně počtu opakování. Pokud je počet opakování konečný a je znám předpokládá tradiční strategická úvaha následující postup.

Získání nejvyšší možné výplaty V je možné pouze jednorázově, je totiž výsledkem užití strategií, které nejsou v bodě Nashovy rovnováhy a v dalším kole, při hře s racionálním partnerem dojde ke změně jeho strategie a posunu do rovnovážného bodu $N; N$. Vzhledem k tomu, že $N < S$ je výhodnější pokusit se udržet co nejdéle oboustrannou spolupráci $S; S$. Vzhledem k tomu, že je znám počet kol je však zřejmé, že k získání maxima výnosů je výhodná nespolutpráce hráče v posledním kole. Tento záměr je však predikovatelný a vhodnou odpovědí je nespolutpráce již v kole předchozím, což je strategie, jež vede zpětnou indukci k nespolutpráci dvou racionálních hráčů již v prvním kole.⁷⁹

Účastníci experimentu, z nichž část mohla interakci v rámci pokusu vnímat v termínech teorie her, byť o použití tohoto modelu nebyli informováni, mohli oprávněně předpokládat, že jejich počet interakcí v rámci pokusu bude omezen. Neznali však dopředu počet her. Vhledem k zasazení modelu do prostředí mezinárodních vztahů je rovněž tato úvaha přinejmenším částečně v rozporu s charakterem takto specifikované interakce. Na místě je tedy rovněž zvážít strategie, předpokládající nekonečné, nebo neznámé opakování hry.

Pokud je očekáváno nekonečné opakování hry, nebo pokud počet opakování není znám je situaci možno hodnotit následujícím způsobem: Celkový očekávaný výnos při vzájemné spolupráci (CS) odpovídá součtu výnosů z oboustranné spolupráce v jednotlivých kolech, vynásobených o pravděpodobnost p , že se dané kolo bude konat.⁸⁰

$$CS = S + Sp + Sp^2 + Sp^3 + \dots + Sp^n = \sum_{n=0}^{\infty} Sp^n = \frac{S}{1-p}$$

⁷⁸ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 60.

⁷⁹ Ibid., s. 200.

⁸⁰ Pro jednoduchost je uvažována situace, kdy je tato pravděpodobnost ve všech kolech hry stejná.

V případě nespolutpráce (CN) je pak možné po počátečním výnosu V očekávat výnos N .

$$CN = V + Np + Np^2 + Np^3 + \dots + Np^n = V + \sum_{n=1}^{\infty} Np^n = V + \frac{Np}{1-p}$$

Kooperace je tedy výhodná pokud $CS > CN$ z čehož za podmínek $V > S > N > P$, jež jsou definicí hry, vyplývá:

$$\frac{S}{1-p} > V + \frac{Np}{1-p}$$

$$\frac{S-V}{N-V} < p$$

Pokud je tato podmínka naplněna, není pro žádného z hráčů výhodné přestat kooperovat.⁸¹⁸² Tím se vytrácí jasná strategie – nespolutpracovat a jak píše Robert Axelrod: „Je-li p dostatečně vysoké [splňuje-li uvedenou podmínku], neexistuje nejlepší strategie použitelná nezávisle na strategii druhého hráče.“⁸³ Racionalitu kooperace dále podporuje i „folk teorém,“ dle kterého se jakékoliv individuálně racionální řešení, tedy řešení, které je v jednotlivé hře Pareto dominantní, při vysokém počtu opakování přibližuje Nashově rovnováze.⁸⁴⁸⁵

3 Metoda a operacionalizace

Jedinečnost a řídkost jevů, jimiž se zabývá studium mezinárodních vztahů a bezpečnosti představuje zřejmé omezení pro aplikaci kvantitativních metod a to i v těch případech, kde je tento přístup jiným sociálně-vedním oborům zcela vlastní. Na rozdíl od jiných odvětví sociálních věd se však tento obor nespokojuje s tradiční analýzou specifického příkladu, nýbrž aspiruje na tvorbu „velké teorie,“ podobně jako odvětví, která mohou využít generalizace jasně definovaných kvantitativních metod. Tento rozpor je, dle mého názoru, v některých případech překonatelný právě využitím

⁸¹ STRAFFIN, Philip D. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar, 2004. ISBN 83-7383-079-0. s. 97.

⁸² CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 206.

⁸³ AXELROD Robert. The Emergence of Cooperation among Egoists. *The American Political Science Review*. nedatováno, roč. June 1981 75, č. 2, s.309.

⁸⁴ SLANTCHEV, Branislav L. Game theory: repeated games. *Department of Political Science, University of California–San Diego*. 2004. s. 14.

⁸⁵ FUDENBERG, Drew a Eric MASKIN. The Folk Theorem in Repeated Games with Discounting or with Incomplete Information. *Econometrica*. 1986, roč. 54, č. 3, s. 533–554. ISSN 0012-9682. s. 533.

experimentu. Experiment umožňuje výzkum otázek, které by byly bez jeho užití zcela nezkoumatelné. To byl důvod pro mou volbu i v tomto konkrétním případě.

Problematika využití experimentálních metod v politologii vyvolává živé polemiky již dlouho. Prvotní koncepce vědního oboru vycházela z předpokladu, že: „Ve studiu psychologie politiky jsme limitováni nemožností experimentu. Politika je věda pozorování, nikoliv experimentu.“⁸⁶ Vidina experimentálního potvrzení politologických teorií je však příliš lákavá na to, aby mohl být tento přístup jednou provždy zavržen. Rovněž aspirace společenských věd přiblížit se přesností své metody a v neposlední řadě i ontologickou povahou vědám přírodním nedovoluje tyto úvahy opustit. Koncept experimentu v politologii přežívá a zejména po úspěšném začlenění klíčové myšlenky náhodného rozdělení v meziválečném období a po otištění Eldersveldova známého výzkumu zabývajícího se volební propagandou⁸⁷ se mu dostalo prvního docenění. I přes silný impuls behaviorální psychologie, který nakonec neumožnil překonat tradiční problémy kvantitativního výzkumu v politologii, se tak politologický experiment dostal do popředí společně s obnoveným zájmem o kvantitativní metody až v posledních desetiletích dvacátého století.

Zkoumání rozhodování aktérů mezinárodních vztahů by bylo možné i tradičnějším způsobem, tedy studiem konkrétních skutečných rozhodnutí, avšak tento přístup by čelil několika velmi zásadním problémům. Kvantitativní výzkum by byl nemožný, nejen kvůli malému počtu událostí, ale rovněž kvůli nedostatečným informacím ohledně „pozitivních“ rozhodnutí, tedy rozhodnutí, jež vyústila v uklidnění situace. Z kvalitativních metod by se nabízela například diskurzivní analýza, avšak tato metoda by v nejlepším případě přinesla pouze informace o tom, na jakém diskurzivním základě bylo rozhodnutí představeno veřejnosti, protože analýza pramenů dostupných rozhodujícím představitelům mezinárodních vztahů by byla nemožná. Naopak použití experimentu umožnilo vyloučení nebo kontrolu veškerých vlivů považovaných za nekauzální a přímou manipulaci jasně vymezených proměnných. To výrazně usnadnilo

---

⁸⁶ LOWELL, A. Lawrence, 1910. The Physiology of Politics: Presidential Address, Sixth Annual Meeting of the American Political Science Association. *The American Political Science Review*. roč. 4, č. 1, s. 1–15 ISSN 0003-0554. s. 7.

⁸⁷ ELDERSVELD, Samuel J., 1956. Experimental Propaganda Techniques and Voting Behavior. *The American Political Science Review*. 1. 3., roč. 50, č. 1, ISSN 0003-0554. s. 154–165.

analýzu případů oproti praxi. V neposlední řadě je výhodou i opakovatelnost experimentu.⁸⁸

Jako doplněk ke kvantitativnímu přístupu, jímž byla analyzována získaná data, bylo provedeno devět kvalitativně vyhodnocovaných rozhovorů. Cílem této části výzkumu byla snaha o vysvětlení kvantitativně zjištěných závislostí, jež nebyla na kvantitativní úrovni možná. Tato metoda představovala způsob jak nejen potvrdit existující závislost, nýbrž rovněž ověřit vysvětlení vycházejí z hypotézy této práce. Tento přístup je v souladu s návrhem *Laboratory experiments in the social sciences*, jež doporučuje provedení kvalitativního šetření menšího rozsahu jako doplňku k experimentálnímu výzkumu.⁸⁹

3.1 Výzkumná otázka

Cílem této práce je zodpovědět otázku, zda může diskurz mezinárodních vztahů ovlivnit rozhodování jeho aktérů. Za diskurz mezinárodních vztahů je považován diskurz, který utváří konkrétní škola mezinárodních vztahů. V rámci práce byl simulován realistický, neoliberální a konstruktivistický diskurz. Pojmy a větné konstrukce, charakteristické pro jednotlivé diskurzivní zdroje, byly vloženy do příběhu popisujícího vzájemné vztahy dvou sousedních států. Tak vznikly tři diskurzivně zabarvené narativy. Ty představují v experimentu nezávislé proměnné. Prostřednictvím těchto narativů byl účastníkům experimentu představen příběh obsahující rozhodnutí založená na matici věžňova dilematu.

Rozhodování tedy představovala opakovaná hra věžňova dilematu. Závislou proměnnou byl výsledek rozhodnutí, který byl vyjádřen sedmi sekvenčními rozhodnutími mezi spoluprací a nespouprací. Sedmé rozhodnutí přitom zohledňovalo rovněž zdůvodnění volby. Aktér mezinárodních vztahů byl na jedné straně představován účastníkem experimentu, na straně druhé pak pevně stanovenou odpovědí.

Výzkumná hypotéza předpokládala, že rozhodnutí účastníků vystavených realistickému narativu budou oproti neoliberálnímu a konstruktivistickému diskurzu vykazovat nižší míru kooperace. Tedy, že se účastníci experimentu budou svým chováním blížit předpokladům jednotlivých škol. Hypotéza v tomto směru vychází

---

⁸⁸ WEBSTER, Murray a Jane SELL. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier, 2007. ISBN 0080546145 9780080546148. s. 11-13.

⁸⁹ Ibid., s. 130.

z práce Jamese G. Marche a Johana P. Olsena a jimi popsané logiky vhodnosti.⁹⁰ Ta předpokládá, že chování aktérů je ovlivněno jejich představou o očekávání okolí, tedy tím, co je zvykově považováno za vhodné pro osobu v jejich roli.⁹¹ Očekávání je vytvářeno znalostí předchozích případů, jež utvářejí nepsaná postupně internalizovaná pravidla.⁹² Tvorba takového vzorce chování je však dlouhodobým procesem⁹³ a práce nevychází z předpokladu, že by během experimentu docházelo ke konstrukci těchto vzorců. Práce naopak předpokládá, že diskurz, jakkoliv může být v dlouhodobém horizontu zdrojem těchto vzorců, slouží v experimentu spíše jako signál k rozpoznání konkrétního, již známého vzorce. Tedy umožňuje vyřešit problém, o němž píše March a Olsen, které z internalizovaných pravidel, kterou z vlastních rolí je v dané situaci třeba využít.⁹⁴

Vycházejíc z těchto teoretických předpokladů byla v experimentu testována nulová hypotéza: Rozhodování účastníků experimentu, je nezávislé na použitém narativu.

3.2 Operacionalizace experimentální části

Operacionalizace znamenala převedení konceptu „rozhodování v mezinárodních vztazích“ do herně teoretického modelu a následné vytvoření konkrétních dilemat mezinárodní spolupráce a jejich zasazení do matice opakovaného vězňova dilematu. Dále bylo nutno vytvořit model chování celého systému a naplánovat reakce imaginárního hráče. Klíčovou pak byla tvorba základního narativu, tedy příběhu představujícího a propojujícího jednotlivé hry a následná konstrukce jednotlivých diskurzivně zbarvených variant.

3.2.1 Tvorba modelu interakce

Výzkum je vystavěn na sedmkrát opakované hře vězňova dilematu, každá hra představuje konkrétní rozhodnutí mezi spoluprací a nespouprací v problematice vzájemných vztahů dvou sousedních států, při zachování poměru výnosů definujících vězňovo dilema. Nejvýhodnější je tedy vždy jednostranná nespoupráce, následovaná oboustrannou kooperací, vzájemná nekooperace je pak méně výhodná, avšak

---

⁹⁰ MARCH, James G. a Johan P. OLSEN. *The logic of appropriateness*. B.m.: ARENA, 2004.

⁹¹ Ibid., s. 3.

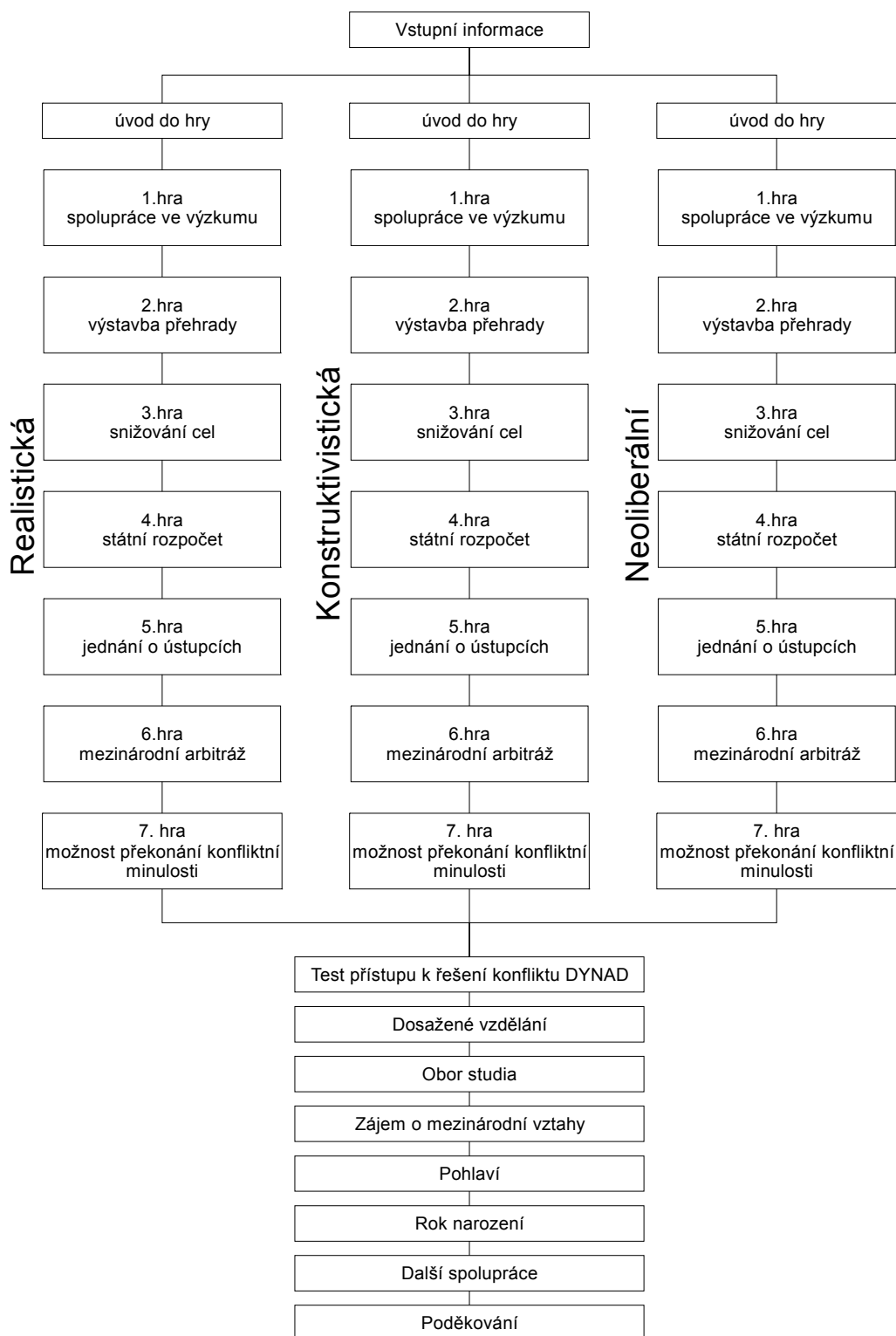
⁹² Ibid., s. 17.

⁹³ Ibid., s. 14.

⁹⁴ Ibid., s. 9.

výhodnější než jednostranná spolupráce. Celkové přínosy oboustranné spolupráce jsou pak vyšší než přínos jednostranné spolupráce a jednostranné nespolečné dohromady. Pro zvýšení interní validity byly možné odpovědi prezentovány v náhodném pořadí.

V první hře bylo cílem účastníka experimentu, rozhodnout se, zda podpoří vědeckou spolupráci se sousedním státem, v druhé jej čekalo rozhodnutí týkající se výstavby přehrady, dále pak rozhodnutí o výši cel, poměrech mezi výdaji na sociální politiku a obranu (tedy klasické bezpečnostní dilema), jednání o vzájemných ústupcích v pohraničním regionu, rozvaha nad přijetím závazku respektovat výsledky mezinárodní arbitráže a nakonec rozhodnutí ohledně možností překonání vzájemných antipatií a možnostech budoucí spolupráce. Pořadí her bylo pevně stanoveno. Na rozdíl od prvních šesti rozhodnutí obsahovala sedmá otázka tři možné odpovědi, z nichž dvě kooperativní přinášely různá zdůvodnění možného překonání antipatií, aby bylo možno rozlišit vliv manipulace na skupinu vystavenou konstruktivistickému a neoliberalnímu diskurzu. Posloupnost jednotlivých her je znázorněna v následujícím stromu hry, který zobrazuje průchod celým dotazníkem včetně otázek, jež se zabývaly zjištěním kontrolních proměnných.

Účastník experimentu zastupoval konkrétní pomyslný stát, rozhodnutí jeho protihráče bylo simulováno automatickým zobrazením odpovědi. Tyto odpovědi byly dopředu pevně stanoveny. Striktně vzato se tak ve skutečnosti o hry nejednalo,

vzhledem k definici hry, skrze vzájemnou strategickou závislost hráčů.⁹⁵ Cílem výzkumu však nebylo zkoumat vliv vzájemného působení strategií na celkové výnosy nebo rozhodnutí v další iteraci. Výzkum si naopak kladl otázku, zda ovlivňuje rozhodnutí hráče diskurz, ve kterém je daná hra představená, vliv konkrétních strategií „imaginárního hráče“ na rozhodnutí účastníka experimentu tak bylo naopak nutno vyloučit. Pro zachování strategického uvažování účastníků experimentu však bylo nutné udržet zdání dynamiky. Jediným prostředkem tak byla prezentace rozhodnutí „druhé strany.“ Bylo tedy třeba připravit rozhodnutí, která ovlivní účastníky co nejméně, nebo alespoň všechny stejně. Je zřejmé, že série kooperativních nebo naopak nekooperativních rozhodnutí „protihráče“ by mohla značně ovlivnit strategie účastníků, navíc by mohla vyvolat závažné pochyby, ohledně existence „protihráče“ nebo přinejmenším o jeho racionalitě. Další úskalí vnitřní validitě by navíc mohlo představovat vzájemné posílení (nebo oslabení) vlivu diskurzu a jemu odpovídající série rozhodnutí. Například realistický diskurz ve spojitosti se sérií nekooperativních rozhodnutí by mohl značně snížit míru kooperace hráčů, při nemožnosti rozlišit sílu jednotlivých vlivů. Vhodným způsobem tedy byla kooperace ve stejném počtu her jako ne kooperace. Rozložení kooperativních i nekooperativních rozhodnutí bylo určeno náhodou za pomoci hodu šestistěnnou kostkou, aby nedošlo k jeho ovlivnění vstupem autorky. Tato náhodná volba mohla být provedena pro každého účastníka počítačem individuálně, ale vzhledem k malému přínosu tohoto postupu a jeho náročnosti byly pro všechny účastníky odpovědi stejné. Imaginární protihráč kooperoval v druhé, čtvrté a páté hře, nekooperoval v první, třetí a šesté hře. Sedmou otázkou bylo jako poslední možno ponechat bez reakce. Následoval přechod do společné části dotazníku zjišťující charakteristiky kontrolních proměnných.

3.2.2 Tvorba narativů

Konstrukci diskurzivně zabarvených narativů předcházela tvorba základního příběhu propojujícího jednotlivé hry. Do tohoto základního textu, který byl pro všechny skupiny identický, pak byla na mnoha místech vložena diskurzivně specifická sousloví. Tato sousloví obsahovala pouze informace doplňujícího nebo spíše interpretujícího charakteru, tak aby nedošlo k posunu základního charakteru rozhodnutí.

---

⁹⁵ CARMICHAEL, Fiona. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2005. ISBN 0273684965 9780273684961. s. 3-6.

Tato sousloví byla vytvořena tak, aby zcela odpovídala rysům jednotlivých škol, tak jak jsou definovány v první části práce. Pro realistický diskurz to byl tedy zejména důraz na anarchii mezinárodního systému a jeho neměnnost dále pak na suverenitu,⁹⁶ mocenskou dominanci,⁹⁷ vojenskou převahu,⁹⁸ národní zájem, relativnost zisku a nemožnost kooperace,⁹⁹ v neoliberalním narativu pak akcentace provázanosti ekonomické a politické sféry i vzájemné závislosti jednotlivých hráčů,¹⁰⁰ utilitární výhodnosti spolupráce, proměnného charakteru mezinárodního prostředí,¹⁰¹ důrazu na objektivní přínos mezinárodních organizací¹⁰² a vlivu domácí politiky.¹⁰³ Konstruktivistický narativ byl založen zejména na důrazu na identitu a její konstrukci¹⁰⁴ normy, mezinárodní právo, nezištnost mezinárodní spolupráce¹⁰⁵ a proměnnost mezinárodního prostředí.¹⁰⁶

Příběh popisoval vývoj vztahů mezi dvěma fiktivními státy Arálií a Berilií. Tato jména byla vytvořena tak, aby neevokovala žádné konkrétní státní zřízení (jako například „-stán“), byla si svou stavbou podobná, avšak zároveň byla snadno odlišitelná. Účastníci experimentu představovali rozhodujícího představitele Arálie, Berilie byla zastupována výše specifikovanou sérií strategických rozhodnutí.

V úvodním textu, který předcházela popisu první otázky, došlo k představení vstupní situace a účastníkům byly předány základní informace o obou státech, jejich vztahu, i charakteru mezinárodního prostředí. Cílem tohoto textu bylo poskytnout

---

⁹⁶ MEARSHEIMER, J. J. The false promise of international institutions. *International Security*. nedatováno, roč. 19, s. 5–49. s. 10.

⁹⁷ MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill, 1993. ISBN 0070433062 9780070433069. s. 5.

⁹⁸ MEARSHEIMER, J. J. The false promise of international institutions. *International Security*. nedatováno, roč. 19, s. 5–49. s. 10.

⁹⁹ MOWLE, Thomas S. Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict. *Political Psychology*. 2003, roč. 24, č. 3, s. 561–592. ISSN 1467-9221. s. 566.

¹⁰⁰ KEOHANE, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984. s. 22.

¹⁰¹ CAMERON G. THIES. Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate. *European Journal of International Relations*. 2002, roč. 8, č. 2, s. 147–185. s. 156.

¹⁰² KEOHANE, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984. s. 6.

¹⁰³ WENDT, Alexander. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press, 1999. ISBN 9780521469609. s. 31.

¹⁰⁴ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521894661. s. 8.

¹⁰⁵ RIPSAN, Norrin M. Two Stages of Transition from a Region of War to a Region of Peace: Realist Transition and Liberal Endurance. *International Studies Quarterly*. 2005, roč. 49, č. 4, s. 669–694. ISSN 1468-2478. s. 674.

¹⁰⁶ ZEHFUSS, Maja. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press, 2002. ISBN 9780521894661. s. 4.

účastníkům experimentu, alespoň minimální vhled do dané situace, který by mohl dále sloužit jako podklad pro rozhodování. Státy byly popsány jako mocnosti střední velikosti, jejich vzájemné vztahy pak jako dlouhodobě problematické. Projevem tohoto problému měl být zejména spor o území v povodí významné hraniční řeky, odůvodněný v realistickém narativu jako teritoriální, v neoliberálním narativu jako obchodní a v konstruktivistickém narativu pak jako konflikt identit. Realistický narativ dále uváděl, že pro stát je klíčový jeho dlouholetý národnostní boj o zachování územní celistvosti, neoliberální narativ zmiňoval klíčovou roli státu jako poskytovatele služeb a konstruktivistický narativ roli nositele společných hodnot. Následoval krátký popis charakterizující mezinárodní prostředí, který tvořily parafráze z knih *Politics among nations: the struggle for power and peace* Hanse Morgenthaua,¹⁰⁷ *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* Roberta Keohana¹⁰⁸ a *Constructing the World Polity* Johna G. Ruggieho.¹⁰⁹ Za tímto textem následoval vstup do první hry.

Zadání první hry uvádím, pro lepší představu o vzhledu a formulaci jednotlivých her, v celém znění. Jednotlivé verze experimentálního zadání jsou pak obsaženy v příloze této práce.¹¹⁰ V následující ukázce jsou rozdíly mezi jednotlivými variantami označeny tučným písmem, v textu dostupném účastníkům výzkumu, však toto rozlišení pochopitelně nebylo obsaženo.

Verze s realistickými prvky:

*Díky vládní podpoře Národního programu pro vědu a výzkum je Aralie vedoucím světovým výzkumným centrem zabývajícím se vývojem nanorobotů a nanomechaniky. Z vojenského hlediska má technologie obrovský potenciál, protože se zdá, že nanoroboti by mohli být v budoucnu široce využitelní. Výzkum posouvá dále vědecká spolupráce s protějšky ze sousedního státu - Berilie, jež umožňuje **využívat cizích vědeckých poznatků**. Berilští vědci vyvinuli ojedinělé řešení problému napájení nanorobotů, na rozdíl od Aralie, ale patrně nejsou tak daleko v problematice nanomechaniky. Jaký přístup k projektu budete iniciovat?*

Verze s konstruktivistickými prvky:

---

¹⁰⁷ MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill, 1993. ISBN 0070433062 9780070433069. s. 4-12.

¹⁰⁸ KEOHANE, Robert O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984. s. 6-22.

¹⁰⁹ RUGGIE, John Gerard. *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. B.m.: Routledge, 1998. ISBN 9780415099912. s. 27-33.

¹¹⁰ Příloha č. 1.

Díky důrazu, který společnost klade na význam vědy a vzdělání je Aralie vedoucím světovým výzkumným centrem zabývajícím se vývojem nanorobotů a nanomechaniky. Dle současného veřejného mínění vyzdvihujícího význam inovací má technologie obrovský potenciál, protože se zdá, že nanoroboti by mohli být v budoucnu široce využitelní. Výzkum posouvá dále vědecká spolupráce s protějšky ze sousedního státu - Berilie, jež umožňuje společně posouvat hranice lidského poznání. Berilští vědci vyvinuli ojedinělé řešení problému napájení nanorobotů, na rozdíl od Aralie, ale patrně nejsou tak daleko v problematice nanomechaniky. Jaký přístup k projektu budete iniciovat?

Verze s neoliberalními prvky:

Díky silné ekonomické provázanosti a informační výměně je Aralie vedoucím světovým výzkumným centrem zabývajícím se vývojem nanorobotů a nanomechaniky. Z ekonomického hlediska má technologie obrovský potenciál, protože se zdá, že nanoroboti by mohli být v budoucnu široce využitelní. Výzkum posouvá dále vědecká spolupráce s protějšky ze sousedního státu - Berilie, jež umožňuje rozšířit informační výměnu. Berilští vědci vyvinuli ojedinělé řešení problému napájení nanorobotů, na rozdíl od Aralie, ale patrně nejsou tak daleko v problematice nanomechaniky. Jaký přístup k projektu budete iniciovat?

Možné odpovědi, které byly ve všech případech pro jednotlivé skupiny identické:
Vyrovnané a vyvážené sdílení veškerých informací oběma stranami.

Opatrný přístup ke sdílení informací a prioritní získávání informací od berilských protějšků.

Jak je z uvedených ukázek patrné, v realistickém narativu byl vyzdvihován klíčový vliv státu na rozvoj technologie a její možný vojenský rozměr, spolupráce byla označena jako možnost získávat cizí informace. Neoliberalní narativ naopak odůvodňoval technologickou pokročilost informační a ekonomickou provázaností, využití bylo popsáno jako ekonomicky přínosné a spolupráce jako výměnný mechanismus. Konstruktivistický narativ přičítal technologický pokrok důrazu, který klade společnost na výzkum. Přínos byl viděn prizmatem důrazu na inovace a spolupráci, jako prostředek rozšíření poznání. Hra byla vystavěna kolem problematiky sdílení a spolupráce v mezinárodním vědeckém projektu, zasazení do této situace umožnilo využít odlišný náhled škol na opodstatnění a význam výzkumu a rozvoje obecně. Cílem hry bylo testovat míru kooperace ve specifické oblasti ve hře s kladnými

výplatami, v de facto mírovém prostředí, v situaci, kdy rozhodování aktérů, které dosud nebylo zatíženo vlastní neúspěšnou zkušeností. Po volbě strategie byla všem účastníkům prezentována identická nekooperativní odpověď Berilie a následoval přechod do druhé hry.

Ve druhé hře byla v realistickém narativu prezentována výstavba přehrady jako bezpečnostně přínosná z hlediska zajištění energetických a potravinových zdrojů, spolupráce s Berilií pak znamenala významné oslabení tohoto aspektu a samostatný projekt byl označen jako nezcizitelné právo autonomního státu. Neoliberální narativ hodnotil přehradu jako přínosnou z hlediska energetiky a možného industriálního využití, spolupráce byla viděna jako nevýhodná, protože by znamenala sdílení zdroje a samostatný projekt byl viděn jako racionální ekonomický požadavek. Konstruktivistický narativ spatřoval její význam v rozvoji místní komunity, spolupráce znamenala menší možnost využití touto komunitou, nárok na samostatný projekt pak vycházel z praxe zakotvené v mezinárodním právu a zvyklostech. Důvodem pro konstrukci této hry byla zejména možnost zcela odlišné prezentace přehradního projektu v jednotlivých narativech, odlišnost od první hry pak spočívala nejen v jiném zasazení hry, ale i v posunu výnosů záporným směrem – konstrukce přehrady jedním ze států znamenala riziko pro druhou stranu, nejednalo se tedy pouze o volbu mezi potenciálními kladnými výnosy. Zkušenost účastníků byla navíc v tomto případě již zatížena nekooperativním přístupem v předchozí otázce. Po volbě rozhodnutí a prezentace kooperativního stanoviska Berilie následoval přechod do další hry.

Ve třetí hře zabývající se problematikou snížení cel byla vysoká cla prezentována jako výraz mocenského soupeření a ochrana trhu jako „přirozená“ v realistickém narativu. Nebezpečí plynoucí z pašeráctví pak vyplývalo z „penetrace státu cizími osobami,“ výhodou bylo naopak šíření vlastního mocenského vlivu. Neoliberální narativ spatřoval vysoká cla jako projev „obchodního soutěžení,“ ochrana trhu byla označena za „dosud nepřekonanou,“ nebezpečí pašování plynulo z „daňových úniků,“ jeho přínos představoval „nový prodejní trh.“ Konstruktivistický narativ označoval cla za „projev oboustranně chladných vztahů,“ ochrana trhu byla zdůvodněna jako „tradiční praxe.“ Nebezpečím pašování bylo „oslabování zažitých právních norem,“ přínos plynul ze „stírání vzájemných antagonismů.“ Tato hra v podstatě vycházela ze situace prezentované jako oboustranná nespolečná spolupráce, čímž se odlišovala od her předchozích, maximálním možným výnosem, zde pak byla změna nekooperativní strategie

protivníka, negativní tón zadání společně s možností odlišné interpretace protekcionismu jednotlivými školami a odlišného náhledu na získávání relativního zisku pak byly důvodem k její volbě. Po volbě strategie následovala prezentace nekooperativního postupu Berilie a přechod do čtvrté hry.

V této hře bylo hráčům představeno tradiční bezpečnostní dilema, které bylo posíleno sdělením, že se situace vyostřuje a členové vlády v rozpočtu požadují posílení investic do obrany na úkor zamýšleného programu sociální politiky. V realistickém narativu byla Berilie popsána jako zdroj možné „bezpečnostní hrozby,“ sociální program pak jako klíčový pro udržení „sociální stability, jež je klíčovým předpokladem vnější akceschopnosti“ a společné jednání bylo viděno v termínech „prosazení národního zájmu.“ Neoliberální narativ popisoval Berilii jako konkurenta, sociální program jako klíč k řešení „socioekonomických problémů“ a jednání jako „diplomatické řešení.“ Konstruktivistický narativ líčil jednání Berilie jako „normativně zcela nepřijatelné,“ sociální program jako klíč k udržení sociální soudržnosti a jednání jako „společný dialog.“ V popisu hry byl tak důraz kladen především na rozličnou interpretaci významu sociální politiky a rozdílné interpretace vyjednávacího procesu. Zadání této hry bylo definováno její tradiční předlohou, význam bezpečnostního dilematu pro rozhodování aktérů mezinárodních vztahů i pro výzkum a teoretickou analýzu mezinárodních vztahů byl pak jednoznačným důvodem pro zařazení této hry, neboť dopad tohoto konceptu přímo vyzýval k experimentálnímu testu, který by statisticky zhodnotil jeho vnímání nepoučenými respondenty. Volba strategie byla následovaná kooperativní reakcí Berilie.

V páté hře, zabývající se možným přijetím ústupků v jednání s Berilií, byly tyto ústupky v realistickém narativu představeny jako „oslabení vlastní moci ale i narušení suverenity.“ Prostředkem k prosazení práv Arálie měla být „vlastní moc“ a regionální spojenci, případný válečný konflikt by pak mohl znamenat „oslabení moci.“ Neoliberální narativ vnímal přijetí ústupků jako zhoršující mezinárodní postavení a oslabující ekonomický potenciál, prostředkem k prosazení nároků Arálie pak mohly být „regionální aliance a zásady kolektivní bezpečnosti.“ Válečný konflikt by znamenal „velké materiální ztráty.“ Konstruktivistický narativ líčil přijetí ústupků jako „narušení širokých mezinárodních vazeb ale i vlastní identity,“ jako prostředek prosazení práv zmiňoval „zásady kolektivní bezpečnosti a sdílené normy mezinárodních vztahů.“ Prohra ve válečném konfliktu by pak znamenala „ztrátu státní hrdosti a pozice na

mezinárodní scéně.“ Důvodem pro zařazení této hry, byl především odlišný přístup jednotlivých škol k povaze mezinárodní spolupráce a jejím limitům. Hra pracovala i s odlišným přístupem škol k silovému řešení problému a využití odstrašujících strategií. Po volbě strategie následovala kooperativní reakce Berilie.

Předposlední hra se zabývala možností arbitráže na půdě mezinárodní organizace. Tato organizace byla v realistickém narativu specifikována, jako „nástroj prosazení vůle silnějšího,“ v neoliberálním jako „nástroj pro koordinaci a prosazování zájmů“ a v konstruktivistickém jako „prostředek umožňující formalizaci mezinárodních norem.“ Formulace této hry navazovala na témata vyzdvižená již v předchozí otázce, byla tedy zařazena zejména vzhledem k zásadnímu významu, který pro školy mezinárodních vztahů představuje problematika mezinárodních organizací, limitů a možností jejich fungování i samotné podstaty v nich obsažené kooperace. Tím vnášela do celého dilematu i další téma a to zcela odlišný přístup jednotlivých škol k normativním otázkám mezinárodních vztahů. Toto téma však bylo inherentně obsaženo i v ostatních hrách, protože normativní základ, je-li přítomen, přímo navazuje již na samou podstatu věžňova dilematu. Po volbě vlastní strategie následovalo záporné stanovisko Berilie.

V poslední hře byla aktuální krize prezentována jako překonaná. Realistický narativ přičítal zásluhu „mocenskému a silovému potenciálu Arálie“ a zklidnění situace bylo vnímáno jako vzájemná „mocenská akceptace.“ Neoliberální narativ „snaze mezinárodního společenství“ a zklidnění situace se projevovalo zejména „obnovením ekonomické výměny.“ Konstruktivistický diskurz pak „apelu na sdílené hodnoty a normy mezinárodní spolupráce,“ oživení vztahů bylo popsáno jako „spolupráce a vzájemné sblížování.“ Tato otázka, zabývající se možností proměny vzájemných vztahů, nabízela tři možné odpovědi, kromě nemožnosti změny, zde byly prezentovány i dvě odpovědi změnu umožňující. První z nich jako prostředek k překonání problematických vztahů viděla posílení vzájemné oboustranně prospěšné obchodní výměny, jež povede k prohloubení vzájemné závislosti a tím k oslabení možných zisků z konfliktu. Druhá pak viděla jako prostředek dlouhodobou spolupráci, která přinese postupné sblížování na mezinárodní scéně a proměnu postojů obou aktérů. Tato otázka byla vyhodnocována samostatně a byla vyhodnocována míra shody mezi odpověďmi odpovídajícími jednotlivým narativům. Tato otázka byla kromě významného tématu pro jednotlivé školy a to možnosti proměny charakteru mezinárodních vztahů, zařazena právě proto, aby mohl být na statistické úrovni vyhodnocen rozdíl v úspěšnosti

manipulace jednotlivých narativů. Představovala pak jedinou možnost, jak vzájemně porovnat a odlišit odpovědi skupin vystavených neoliberalní a konstruktivistické manipulaci. Následná reakce Berilie nebyla prezentována. Následovala část dotazníku zjišťující údaje o kontrolních proměnných.

3.2.3 Mechanismus sběru dat

Výzkum byl převeden s využitím programovacího jazyka Python 1¹¹¹ a knihovny pro výrobky webu Django¹¹² do elektronické podoby, ve které byl umístěn na adresu <http://m6.cz/vyzkum/>, domény m6.cz, jež mi byla na dobu trvání experimentu laskavě zapůjčena. Elektronické dotazování bylo pro provedení experimentu nezbytné, vzhledem k avizované prezentaci výzkumu jako série her. Bez využití počítačové technologie by v podstatě nebylo možné prezentovat strategii imaginárního protihráče jako věrohodnou.¹¹³ Využití internetu pak představovalo značnou organizační úsporu a především umožnilo získat řádově vyšší množství respondentů, protože došlo k zásadnímu snížení vstupní bariéry pro účast ve výzkumu. Získaná data byla ukládána v databázi MySQL, odkud byla za účelem vyhodnocení exportována do dokumentu programu Excel a následně byla prostřednictvím *Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)*, tedy statistického programu, s jehož pomocí byla data později vyhodnocena, převedena do formátu .sav, se kterým tento program pracuje. V tomto formátu tvoří získaná data přílohu práce.¹¹⁴

3.2.4 Výběr vzorku

Účastníci výzkumu byli rekrutováni pomocí sociální sítě facebook a emailu. Výběr vzorku respondentů v politologických experimentech patří mezi velmi často diskutované otázky. Kontroverze zde vychází zejména z pokusů o aplikaci metodologicky vzdálených přístupů a z toho vyplývajících obav ohledně externí validity výzkumu. Vzhledem k tomu, že cílem této práce bylo ověření teorie, nikoliv výzkum rozložení konkrétní charakteristiky v populaci, nebylo třeba použít žádnou z klasických sociologických metod zaměřujících se na získání náhodného vzorku z populace.¹¹⁵ Je

---

¹¹¹ Informace o tomto programovacím jazyce jsou dostupné na <http://python.org/>.

¹¹² Bližší informace o nástroji jsou dostupné na <https://www.djangoproject.com/>.

¹¹³ Jedinou alternativou by bylo individuální dotazování a postupné předkládání tahů protihráče, což by však bylo z časových důvodů nerealizovatelné.

¹¹⁴ Příloha č. 2.

¹¹⁵ WEBSTER, Murray a Jane SELL. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier, 2007. ISBN 0080546145 9780080546148. s. 13.

třeba zdůraznit, že tento vzorek by pro práci nepředstavoval přínos hned z několika důvodů. Za prvé, jak bylo již zmíněno výše, cílem práce není zjistit, jaké je přirozené rozložení konkrétní vlastnosti, ale pouze potvrdit, zda existuje závislost mezi proměnnými. Za druhé, cílem náhodného vzorkování je umožnit generalizaci zjištěných hodnot určité charakteristiky na celou populaci, z níž byli účastníci pokusu vybráni. V případě mé výzkumné otázky by tak jediným relevantním vzorkem byly osoby náhodně vybrané z širší množiny světových státníků. Jejich účast v tomto experimentu však není možné předpokládat. Vytvoření náhodného vzorku z jakékoliv jiné skupiny osob, pak postrádá smysl, protože tato skupina bude mít jiné osobnostní charakteristiky.

Nezbývá tedy, než se spolehnout na analogii vycházející z testování jinak získané skupiny. Podmínkami aplikace této metody se zabývá *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*, který jako klíčový hodnotí správný teoretický model a pokud je předpokládán heterogenní dopad manipulace, tak alespoň minimální variabilitu experimentální skupiny v míře vlastnosti, jež dle testované teorie ovlivňuje míru naměřené manipulace.¹¹⁶ Jinými slovy pokud práce předpokládá, že experimentální manipulace bude mít na všechny stejný dopad, bez ohledu na jejich vstupní vlastnosti, může být použita jakákoliv testovací skupina. Pokud práce předpokládá, že efekt experimentální manipulace bude ovlivněn mírou nějaké individuální vstupní vlastnosti, je jedinou podmínkou, aby v testované skupině byla zastoupena tato vlastnost v různé míře, což předpokládá teoretickou reflexi této skutečnosti při tvorbě modelu.¹¹⁷ Pokud tato skutečnost není reflektována na úrovni teorie, nepomůže ani náhodné vzorkování zkoumané populace, protože model selhal, nereflektuje vzájemný vztah proměnných.¹¹⁸

V souladu s hypotézou této práce předpokládám, že míra manipulace je závislá na zkušenosti s daným diskurzem, cílová skupina by tedy měla mít různou míru této zkušenosti. V tomto případě navíc mnou rekrutovaná skupina, která se charakterem velmi blíží skupině studentské, představuje pro výzkum teorie těžký test, protože studenti vykazují nižší vnímavost ke společenským normám.¹¹⁹ Ve většině ostatních

---

¹¹⁶ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 84.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 78-83.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 84.

¹¹⁹ SEARS, David O. College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. *Journal of personality and social psychology*. 1986, roč. 51, č. 3, s. 515-530. s. 524.

aspektů jsou pak skupiny složené ze studentů, dle výzkumu založeného na analýze *Civic and Political Health of the Nation Dataset*, statisticky neodlišitelné od celkové populace.¹²⁰ Přestože výsledek amerického výzkumu srovnávajícího místní studenty a širokou veřejnost nelze převádět na české studenty a aktéry mezinárodních vztahů je pravděpodobné, že budou vykazovat obdobný trend.

3.2.5 Náhodné rozdělení

Pro výzkum byl naopak klíčový koncept náhodného rozdělení, který na sklonku padesátých let navrhl R. A. Fisher. Podle tohoto konceptu je „náhodné rozdělení ... definováno jako umístění objektů (osob nebo věcí) do podmínek experimentu takovým způsobem, že u každého objektu existuje stejná pravděpodobnost, že bude vystaven konkrétní podmínce.¹²¹ Zásadním přínosem této metody je fakt, že zaručuje matematickou identitu skupin na statistické úrovni ve všech faktorech,¹²² což zamezuje zkreslení výsledků rozdílnými vlastnostmi skupin a to jak v případě jen obtížně měřitelných proměnných, tak i při nerozpoznání klíčové proměnné ovlivňující výsledek experimentální manipulace. V tomto případě byl k náhodnému rozdělení účastníků experimentu využit generátor náhodných čísel v Python 2 Mersenne Twister, s jehož pomocí byly vytvořeny tři teoreticky identické skupiny, z nichž jedna byla vystavena realistickému, druhá neoliberalnímu a třetí konstruktivistickému narativu. Vzhledem k malému množství respondentů však bylo přistoupeno ještě ke sledování několika kontrolních proměnných, aby mohla být statisticky ověřena identita skupin. Jako kontrolní proměnná byl sledován rok narození, pohlaví, stupeň dosaženého vzdělání a jeho obor, zájem o mezinárodní vztahy a především pak přístup k řešení konfliktů. Poslední ze zmíněných proměnných byla vzhledem ke své komplexnosti a komplikované měřitelnosti hodnocena na základě testu *Dynamic Negotiating Approach Diagnostic (DYNAD)*, který ve svém článku *Negotiation Barometry: A Dynamic Measure of Conflict Management Style* navrhly Andrea Kupfer Schneider a Jennifer Gerarda Brown.¹²³ Tento test zdokonaluje klasický The Thomas Kilmann Conflict

---

¹²⁰ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 84-87.

¹²¹ WEBSTER, Murray a Jane SELL. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier, 2007. ISBN 0080546145 9780080546148. s. 66.

¹²² *Ibid.*, s. 67.

¹²³ SCHNEIDER, Andrea a Jennifer GERARDA BROWN. Negotiation barometry: A dynamic measure of conflict management style. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, s. 557–580.

Mode Instrument, zohledněním dynamičnosti přístupu ke konfliktu dle jeho fáze.¹²⁴ Zařazením otázek zjišťujících hodnoty kontrolních proměnných a vstupních informací byla vytvořena první verze testu, který byl testován pilotními účastníky.

3.2.6 Pilotní testování

Během pilotního testování byl, kromě srozumitelnosti narativů, pochopitelnosti jednotlivých her a uživatelské přístupnosti, kladen důraz zejména na ověření uvěřitelnosti herní strategie „imaginárního hráče.“

Na základě reakce pilotních účastníků došlo k několika změnám slovních formulací, které však byly spíše drobnějšího rázu. V první hře byla například pozměněna formulace tak, aby byla zcela zřejmá jedinečná pozice Aralie na poli výzkumu. V šesté hře pak bylo pro změnu sousloví „třetí státy“ nahrazeno souslovím „neutrální státy“, protože někteří pilotní účastníci cítili nejistotu ohledně jejich pozice. V nekooperativní odpovědi, bylo rovněž v jednom případě změněno slovo „rozhodně“ za „jednoznačně“, protože pilotní účastníci označovali první ze slov za mající příliš negativní konotace.

Relativně největší množství nejasností bylo spojeno s konstruktivistickým narativem, který se zdál nejtíže pochopitelný, a pilotnímu účastníkovi vadila častější přítomnost cizích slov. Na základě těchto podnětů došlo k několika úpravám. Zejména slovní spojení definující funkci státu jako „nositele společných hodnot“ muselo být nahrazeno za „nositel hodnot společně sdílených jeho občany.“ Přestože druhá varianta se může zdát komplikovanější, dotázaným pilotním účastníkům připadala srozumitelnější. Rozsáhlejší obměna slov se ale jevila jako problematická, protože odstranění konkrétních termínů by nutně znamenalo oslabení diskurzivních specifik a značně by ztížilo možnost podvědomé identifikace daného vzorce.

Na základě komentářů účastníků pilotního testování byl rovněž přesunut úvodní text charakterizující mezinárodní prostředí, který byl původně prvním textem po vstupu do výzkumu, až za popis charakteristik smyšleného státu. Důvodem této úpravy byla jeho příliš silná manipulativnost, která vyvolávala v některých pilotních účastnících pocit nesouhlasu, což se mohlo negativně promítnout na jejich přístupu k výzkumu. V bloku delšího textu již nepůsobil tento popis tak ofenzivně.

---

¹²⁴ SCHNEIDER, Andrea a Jennifer GERARDA BROWN. Negotiation barometry: A dynamic measure of conflict management style. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, s. 557.

Užití strategie „imaginárního hráče“ fungovalo velmi dobře, pilotní účastníci tuto strategii nijak nezpochybňovali a přímo reagovali na tah soupeře. V některých případech byla naopak až překvapivá míra emocí, vzbuzená nekooperativní strategií „imaginárního hráče,“ zejména předcházelo-li jí vstřícné gesto účastníka. Jak uvádí *Cambridge Handbook of Experimental Political Science* vysoká míra zaujetí zadaným úkolem přitom představuje značný přínos, protože oslabuje snahu účastníků experimentu odhalit, co je skutečným cílem výzkumu.¹²⁵ Tato snaha by jinak mohla představovat jisté ohrožení výsledků, protože účastníci by mohli své jednání ovlivnit v závislosti na výsledku, který je dle nich očekávan.¹²⁶

Častou reakcí byla rovněž snaha přirovnat smyšlený popisovaný konflikt, ke konfliktu skutečnému, například ke sporu mezi Indií a Pákistánem nebo Izraelem a Palestinou. Tento postup byl vnímán v souladu se zkoumanou hypotézou, jako strategie jak identifikovat známé vzory a na jejich základě rozpoznat strategii vhodnosti.¹²⁷

V případě jednoho ze tří pilotních účastníků, kteří se na pilotním testování podíleli, se rovněž objevila snaha interpretovat jednotlivá dilemata v rozměru teorie her. Tento náhled, pokud by znamenal vědomé vymezení se vůči bližším informacím a pokus o redukci zadaného úkolu na konkrétní matici, by mohl případně představovat možné oslabení manipulativního účinku. Tato domněnka nemohla být ověřena během pilotního testování, tento podnět byl však analyzován v rámci kvalitativních rozhovorů.

3.3 Metodologie kvalitativní části výzkumu

Hlavním úkolem této části výzkumu bylo ověření vysvětlující části hypotézy vycházející z práce Jamese Marche a Johana Olsona, tedy, že schopnost aplikovat danou strategii vhodnosti vychází ze zkušenosti s konkrétní strategií.¹²⁸ V širším slova smyslu bylo tedy cílem rozšířit porozumění mechanismu, který ovlivnil účastníky experimentu při jejich rozhodování v experimentální části.

Respondenti byli rekrutováni z řad účastníků kvantitativní části výzkumu na základě dobrovolnosti. Jejich výběr byl dále zohledněn tak, aby byli rovnoměrně zastoupeni účastníci, jimž byly předloženy různé narativy (tedy tři osoby, které byly

---

¹²⁵ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 54.

¹²⁶ Ibid., s. 54.

¹²⁷ MARCH, James G. a Johan P. OLSEN. *The logic of appropriateness*. B.m.: ARENA, 2004. s. 9.

¹²⁸ Ibid., s. 17.

vystaveny realistickému narativu, tři osoby vystavené neoliberálnímu narativu a tři osoby vystavené konstruktivistickému narativu). Je však třeba poznamenat, že během posledních rozhovorů se vzorek zdál již teoreticky nasycen, protože informace od těchto respondentů již nepřinášely zásadnější nové poznatky a podněty.

Rozhovory byly vedeny na základě předem vypracovaného okruhu otázek, avšak v jejich průběhu jsem se snažila reagovat na podnětné impulzy ze strany respondentů.¹²⁹ Průběh rozhovorů byl, po vstupním souhlasu každého z respondentů, nahráván a jeho přepis je přílohou této práce.¹³⁰

Rozbor a interpretace dat probíhala na základě analytických kódovacích postupů vycházejících z teoretického rámce metodologie zakotvené teorie. V žádném případě však tuto analýzu nelze považovat za aplikaci této metody, protože zakotvená teorie postuluje v podstatě zpětnou indukci teorie z nashromážděných dat,¹³¹ zatímco tato práce je jako celek zakotvena v klasickém přístupu testování teorie. Tato skutečnost však nebyla překážkou pro využití některých kódovacích metod, konkrétně otevřeného kódování a axiálního kódování,¹³² jako podkladu pro srovnání s postulovanou hypotézou.

4 Výstupy a sběr dat

V průběhu výzkumu byla stránka navštívena 584krát, z toho ve 108 případech byla opuštěna před zahájením experimentální manipulace nebo před zodpovězením první otázky. Začatých avšak nedokončených dotazníků bylo 194, jejich rozložení mezi jednotlivými narativy a potenciálnímu vlivu na interní validitu výzkumu se věnuji v následujících oddílech. Podíl nedokončených dotazníků byl však v případech všech narativů srovnatelný. Je třeba poznamenat, že vzhledem ke zvolenému způsobu dotazování využívajícímu internet a způsobu rekrutování je možné považovat vysoký počet nedokončených dotazníků za do jisté míry přirozený, protože vstupní bariéra pro návštěvu stránek byla velmi nízká a v případě dotazníků, jež byly opuštěny, před otázkami s povinnou změnou výběru nelze vyloučit ani jejich částečné vyplnění automatickými nástroji. Výsledkem sběru dat tak bylo získání 282 platných dotazníků.

---

¹²⁹ Znění rámcových otázek je uvedeno v příloze č. 2.

¹³⁰ Příloha č. 4.

¹³¹ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. B.m.: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 9788085834604. s. 14.

¹³² *Ibid.*, s. 42 - 70.

4.1 Sběr dat a jeho průběh

Sběr dat probíhal od 21. ledna do 16. února 2014. Jako cílový záměr bylo původně stanoveno nasbírání výsledků alespoň od 150 účastníků. Vzhledem ke zvýšenému zájmu respondentů ke konci období, však došlo k rozhodnutí dobu sběru dat prodloužit, protože větší množství účastníků experimentu znamenalo jednoznačný přínos pro přesnost statistické analýzy. Dalším důvodem prodloužení doby sběru dat bylo odhalení chyby v elektronické verzi, která měla za následek vynechání poslední otázky. Sběr dat byl tedy ukončen poté, co bylo nashromážděno původně plánované množství odpovědí i pro poslední otázku. Ta je však v souladu s původními předpoklady vyhodnocována vždy striktně zvlášť. Tato chyba tedy neměla na data získaná z ostatních otázek, žádný vliv.

Individuální rozhovory byly prováděny po vyhodnocení kvantitativních dat, sestavení rámcových otázek reflektujících jejich závěry a individuální dohodě s jednotlivými dobrovolníky v období od 17. do 25. března.

4.1.1 Diskuze interní validity

Snaha o ošetření interní validity byla v první řadě již součástí přípravy designu výzkumu, její úspěšnost však bylo možno ve všech ohledech hodnotit, až poté, co proběhl sběr dat. Naprostým předpokladem zde byla správná operacionalizace a využití náhodného rozdělení. Design založený na alternaci slovních spojení s nízkou informační hodnotou, měl zamezit znehodnocení výsledků změnou jiných aspektů kromě nezávislé proměnné, tedy tzv. zmatení výsledků (*confound*).¹³³ Další rizika vyplývala z nebezpečí, že by účastníci experimentu nebyli vystaveni manipulaci, jež jim byla přidělena. Pojistku proti tomuto úskalí, které bývá označeno jako nespolupráce, nedodržení pravidel (*noncompliance*),¹³⁴ představovala skutečnost, že manipulace byla přímou součástí dotazování a nemohlo k ní naopak náhodně dojít jinde. Jedinou cestou, jak se manipulaci vyhnout bylo zcela ignorovat veškerý text a pouze náhodně volit možnosti. Dokonce ani tento přístup nepředstavoval ohrožení validity, pokud vycházel z osobních vlastností účastníka experimentu. V takovém případě metoda náhodného rozdělení zaručovala, že lidé s podobnými osobnostními charakteristikami budou rovnoměrně

---

¹³³ WEBSTER, Murray a Jane SELL. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier, 2007. ISBN 0080546145 9780080546148. s. 72.

¹³⁴ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 36.

rozdělení do všech tří skupin, čímž dojde k odstranění případné statistické odchylky vzniklé tímto chováním. Problémem by však bylo, kdyby takové chování bylo u některých respondentů vyvoláno například nesrozumitelností některého z narativů. Tento problém se úzce dotýká otázky odpadu respondentů.

Z hlediska interní validity, by představoval problém odpad respondentů opět pouze v případě, že by k němu docházelo při porovnání jednotlivých narativů nestejně, v důsledku nějaké vlastnosti jednoho z narativů. Přestože, k náhodnému rozdělení docházelo již při vstupu na webovou stránku, za odpad vzniklý tímto způsobem je možné považovat pouze ukončení experimentu po vstupu na první z diskurzivně manipulovaných stránek. Celkové množství přidělených dotazníků (N) a poměr začatých, ale nedokončených dotazníků (tj. opuštěných později, než po první otázce), je patrný z tabulky č. 1. Opuštění dotazníku bylo přitom kódováno jako „1.“ Dle testu analýzy rozptylu - ANOVA, tabulka č. 2, nelze mezi jednotlivými narativy na 5% hladině statistické významnosti potvrdit odlišnost, což nepřímo poukazuje na pravděpodobné zachování interní validity v tomto směru.

Celkové množství započatých testů a poměr nedokončených testů u jednotlivých narativů

Nedokončené testy

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
realiste	209	,3445	,47635	,03295	,2795	,4095	,00	1,00
konstruktiviste	166	,3133	,46522	,03611	,2420	,3845	,00	1,00
neoliberalove	209	,3349	,47310	,03272	,2704	,3994	,00	1,00
Total	584	,3322	,47140	,01951	,2939	,3705	,00	1,00

Tabulka č. 1

ANOVA

Nedokončené

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,093	2	,046	,208	,812
Within Groups	129,462	581	,223		
Total	129,555	583			

Tabulka č. 2

Problém by mohl představovat i tzv. efekt předsudku (*bias*), který lze popsat jako ovlivnění výsledků snahou účastníků naplnit očekávání autora výzkumu nebo

nevědomým chováním autora výzkumu, které může podporovat očekávaný výsledek.¹³⁵ Aby bylo zabráněno tomuto jevu, byl experiment designován jako dvojité slepý. Účastníci experimentu tedy nebyli seznámeni s výzkumnou hypotézou a pro interakci s nimi bylo využito náhodného rozdělení a počítače, což zamezilo neúmyslnému předání informace a jiné, než designem zamýšlené, manipulaci.¹³⁶

4.1.2 Diskuze externí validity

Problematika externí validity, tedy otázky na kolik jsou výsledky experimentu převoditelné na skupinu mezinárodních aktérů, je v tomto případě spojena primárně s výběrem účastníků experimentu, který byl již detailně diskutován výše. Shrnu-li však výše popsané předpoklady, cílem práce je testovat teorii, tedy ověřit závislost mezi proměnnými, nikoliv zkoumat skutečné rozložení nějaké vlastnosti v cílové populaci. Možnosti generalizace výsledků tak vycházejí z teorie, nikoliv ze statistické aplikace naměřených hodnot na cílovou skupinu.¹³⁷

Vnější spolehlivost výsledků je v tomto případě vázána na správnost teoretického modelu, tedy na tom, zda teorie správně předpokládala vztahy jednotlivých proměnných. Z hlediska zkoumané skupiny je pak, v případě očekávaného heterogenního dopadu manipulace, klíčová alespoň minimální variabilita v míře vlastnosti, jež dle testované teorie ovlivňuje vliv manipulace.¹³⁸

Hypotéza předpokládá vliv míry zkušenosti s jednotlivými diskurzy, který je přímou otázkou relativně těžko zjištělný. Je však možné předpokládat vztah mezi touto vlastností a oborem studia, dosaženým vzděláním a zájmem o mezinárodní vztahy, které byly sledovány jako kontrolní proměnné náhodného rozdělení a je tak možné ověřit jejich alespoň minimální variabilitu.

Je nesporné, že externí validita experimentu by byla posílena jeho opakováním na jiném vzorku účastníků, zejména v jiné věkové kategorii nebo s jinou kulturní

---

¹³⁵ WEBSTER, Murray a Jane SELL. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier, 2007. ISBN 0080546145 9780080546148. s. 73.

¹³⁶ *Ibid.*, s. 73.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 82.

¹³⁸ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 84.

zkušeností.¹³⁹ Tato skupina by v experimentu s největší pravděpodobností projevovala odlišnou míru kooperace, mechanismus působení diskurzu by však měl zůstat zachován.

4.2 Kontrolní proměnné a obecná charakteristika skupiny respondentů

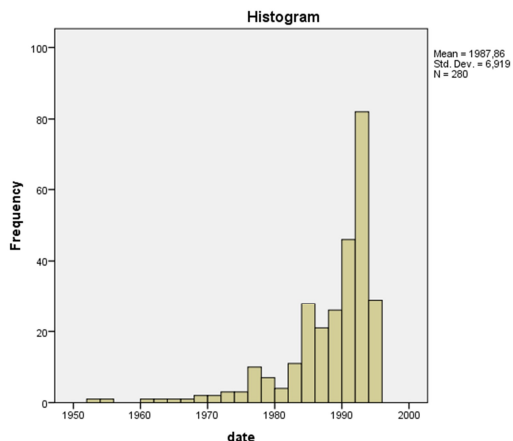
V rámci výzkumu byly sledovány doplňující údaje o respondentech, jejichž cílem bylo ověřit náhodné rozdělení při nižší velikosti statistického souboru. Mezi tyto údaje patřil věk, pohlaví, dosažené vzdělání, jeho zaměření, zájem o mezinárodní dění a přístup k řešení konfliktů. Kromě kontroly statistické podobnosti skupin tyto údaje poskytují také informace o skupině respondentů jako celku.

4.2.1 Věk

Po odfiltrování údajů od dvou respondentů, kteří neuvedli svůj věk (resp. uvedli rok 1900), je možné popsat věkovou strukturu účastníků experimentu. Jednalo se o skupinu složenou z osob, jež se narodily mezi lety 1953 a 1995. „Průměrný člen“ se dle výpočtu aritmetického průměru narodil ke konci roku 1987 a v současnosti je mu tedy dvacet šest let. Medián roku narození však byl již 1990 a modus dokonce 1993, což poukazuje na to, že aritmetický průměr zvyšovalo několik respondentů s dřívějším datem narození, kteří byli, na rozdíl od osob výrazně mladších než je průměr, v souboru zastoupeni. Přesné věkové rozložení je viditelné v histogramu (tabulka č. 3). Výrazné zastoupení mladých dospělých se projevuje nižší směrodatnou odchylkou (tabulka č. 4). Variabilita vzorku, vyžadovaná na základě požadavků vyplývajících z diskuze o vlastnostech zkoumané skupiny, však zůstává zachována.

---

¹³⁹ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 43.

Tabulka č. 3

Descriptives

Věk

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Realisté	96	1987,68	8,296	,847	1986,00	1989,36	1953	1994
Konstruktivisté	76	1987,89	6,012	,690	1986,52	1989,27	1965	1995
Neoliberálové	108	1988,01	6,191	,596	1986,83	1989,19	1963	1994
Total	280	1987,86	6,919	,413	1987,05	1988,68	1953	1995

Tabulka č. 4

Analýza rozptylu – ANOVA, ukazuje, že mezi skupinami osob vystaveným jednotlivým narativům nelze na 5% hladině statistické významnosti potvrdit odlišnost ve věkové skladbě účastníků (tabulka č. 5). Předpoklad statistické srovnatelnosti jednotlivých skupin na základě náhodného rozdělení je tak v případě věku naplněn.

ANOVA

věk

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5,705	2	2,852	,059	,943
Within Groups	13351,138	277	48,199		
Total	13356,843	279			

Tabulka č. 5

4.2.2 Pohlaví

Testu se zúčastnilo 168 žen a 114 mužů. Výsledek jejich náhodného rozdělení mezi jednotlivé manipulativní narativy je zřejmý z kontingenční tabulky (tabulka č. 6). Úspěšnost náhodného rozdělení, tedy statistickou srovnatelnost jednotlivých skupin

z hlediska pohlaví pro hladinu statistické významnosti 5% dokládá Pearsonův Chí-kvadrát test (tabulka č. 7).

sex * narrative Crosstabulation						
			Narrative			Total
			Realisté	Konstruktivisté	Neoliberalové	
sex	žena	Count	55	49	64	168
		Expected Count	57,8	45,9	64,3	168,0
		% within sex	32,7%	29,2%	38,1%	100,0%
		Adjusted Residual	-,7	,9	-,1	
muž	Count	42	28	44	114	
	Expected Count	39,2	31,1	43,7	114,0	
	% within sex	36,8%	24,6%	38,6%	100,0%	
	Adjusted Residual	,7	-,9	,1		
Total	Count	97	77	108	282	
	Expected Count	97,0	77,0	108,0	282,0	
	% within sex	34,4%	27,3%	38,3%	100,0%	

Tabulka č. 6

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,865 ^a	2	,649
Likelihood Ratio	,869	2	,648
Linear-by-Linear Association	,121	1	,728
N of Valid Cases	282		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,13.

Tabulka č. 7

4.2.3 Dosažené vzdělání

V rámci experimentu byla rovněž kontrolována úspěšnost rovnoměrného rozdělení respondentů do jednotlivých experimentálních podmínek, dle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání. Mezi 282 respondenty byla jedna základoškolačka divné slovo, zkusila bych to nějak opsat, dvě vyučené osoby, 163 středoškoláků s maturitou a 116 vysokoškoláků. Zde je však třeba poznamenat, že drtivá většina respondentů pokračuje ve studiu a jejich rozdělení na skupiny podle vzdělání je tak u velké části z nich částečně zavádějící. Již s koncem akademického roku dojde velmi pravděpodobně k posunu mezi skupinami a nelze očekávat, že by tento čtvrt rok měl zásadní vliv na

chování respondentů v testu. Aby bylo možné test statisticky vyhodnotit, bylo třeba provést sloučení skupiny osob se základním vzděláním a vyučených středoškoláků se středoškolsky vzdělanými osobami s maturitou. Rozdělení středoškoláků a vysokoškoláků mezi jednotlivé narativy je zaznamenáno v tabulce č. 8. Nemožnost statisticky odlišit jednotlivé skupiny na základě vzdělání na zvolené hladině statistické významnosti 5% pak dokumentuje Pearsonův Chí-kvadrát test (tabulka č. 9).

Crosstab

			Narrative			Total
			Realisté	Konstruktivisté	Neoliberálové	
skola_upravena	SŠ+ZŠ	Count	56	43	67	166
		Expected Count	57,1	45,3	63,6	166,0
		% within skola_upravena	33,7%	25,9%	40,4%	100,0%
		Adjusted Residual	-,3	-,6	,9	
	VŠ	Count	41	34	41	116
		Expected Count	39,9	31,7	44,4	116,0
		% within skola_upravena	35,3%	29,3%	35,3%	100,0%
		Adjusted Residual	,3	,6	-,9	
Total	Count	97	77	108	282	
	Expected Count	97,0	77,0	108,0	282,0	
	% within skola_upravena	34,4%	27,3%	38,3%	100,0%	

Tabulka č. 8

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,790 ^a	2	,674
Likelihood Ratio	,792	2	,673
Linear-by-Linear Association	,412	1	,521
N of Valid Cases	282		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,67.

Tabulka č. 9

4.2.4 Studijní zaměření

Jako proměnná, jež by mohla mít vliv na rozhodování účastníků experimentu, bylo uvažováno i studijní zaměření. Respondenti byli tázáni, jaké je, nebo bylo, jejich studijní zaměření, pokud studují nebo v minulosti studovali na vysoké škole. Možný výběr byl přitom omezen na studijní obory, jejichž zaměření by případně mohlo ovlivnit reakci účastníků z hlediska nadstandardní znalosti zkoumaného jevu. Sledováno tak bylo studium mezinárodních vztahů nebo bezpečnosti, šířeji pak studium politologie a studium sociálních věd jako celku. Tato otázka zároveň zjišťovala celkový podíl současných nebo minulých vysokoškolských studentů. Významnou charakteristiku skupiny pak představuje skutečnost, že z celého 282 členného souboru vysokou školu nestudovalo pouze 14 osob. Tento fakt společně s věkovým průměrem a strukturou vzdělání potvrzuje předpoklad podobnosti skupiny respondentů s tzv. studentskou skupinou, tak jak o ní hovoří David Sears.¹⁴⁰ Oproti studentskému vzorku vykazuje však zkoumaný vzorek patrně větší variabilitu, vycházející z větší věkové diverzity, než je možno předpokládat v rámci jednoho vysokoškolského ročníku a přítomnosti osob s již dokončeným vysokoškolským vzděláním.

Nízký počet osob, které nikdy nestudovaly na vysoké škole, představuje podobně jako nízký počet účastníků, kteří se definovali jako studenti politologie, částečný problém pro provedení statistického testu, jehož cílem by bylo ověřit náhodnost jejich rozdělení. Skupina politologů byla za účelem statistického vyhodnocení sjednocena se skupinou studentů mezinárodních vztahů a bezpečnosti. Pro zcela korektní provedení Pearsonova Chí-kvadrát testu, však přetrvává nízký počet osob, které vysokou školu nestudovali nebo nestudují. V tomto případě by sloučení s jinou skupinou nebylo logické. Provedení Pearsonova Chí-kvadrát testu (tabulka č. 11) je tak ovlivněno touto skutečností. Za těchto podmínek jsou pro hladinu statistické významnosti 5% skupiny vzájemně testem hodnoceny jako nerozlišitelné.

---

¹⁴⁰ SEARS, David O. College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. *Journal of personality and social psychology*. 1986, roč. 51, č. 3, s. 521.

obor_upraveny * narrative Crosstabulation

			Narrative			Total
			Realisté	Konstruktivisté	Neoliberálové	
obor_upraveny	nestudují	Count	4	3	7	14
		Expected Count	4,8	3,8	5,4	14,0
		% within obor_upraveny	28,6%	21,4%	50,0%	100,0%
		Adjusted Residual	-,5	-,5	,9	
sociální vědy		Count	20	15	13	48
		Expected Count	16,5	13,1	18,4	48,0
		% within obor_upraveny	41,7%	31,3%	27,1%	100,0%
		Adjusted Residual	1,2	,7	-1,8	
politologie+		Count	9	7	4	20
		Expected Count	6,9	5,5	7,7	20,0
		% within obor_upraveny	45,0%	35,0%	20,0%	100,0%
		Adjusted Residual	1,0	,8	-1,7	
Jiný obor		Count	64	52	84	200
		Expected Count	68,8	54,6	76,6	200,0
		% within obor_upraveny	32,0%	26,0%	42,0%	100,0%
		Adjusted Residual	-1,3	-,8	2,0	
Total		Count	97	77	108	282
		Expected Count	97,0	77,0	108,0	282,0
		% within obor_upraveny	34,4%	27,3%	38,3%	100,0%

Tabulka č. 10

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,414 ^a	6	,284
Likelihood Ratio	7,781	6	,255
Linear-by-Linear Association	2,078	1	,149
N of Valid Cases	282		

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,82.

Tabulka č. 11

4.2.5 Zájem o mezinárodní vztahy

Předposledním sledovaným faktorem byl zájem o mezinárodní vztahy. I v tomto případě splnilo náhodné rozdělení svou funkci a skupiny, jež byly následně vystaveny jednotlivým manipulacím, není možné na 5% hladině statistické významnosti rozlišit, jak dokládá provedená ANOVA (tabulka č. 13). Průměrné hodnocení zájmu o

mezinárodní vztahy na škále 0 - 5 tedy „rozhodně ano“ až „vůbec ne“ je patrné z tabulky č. 12.

Descriptives

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					Realisté	97		
Konstruktivisté	77	1,77	1,146	,131	1,51	2,03	0	4
Neoliberalové	108	1,71	,996	,096	1,52	1,90	0	4
Total	282	1,70	1,042	,062	1,58	1,82	0	4

Tabulka č. 12

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	,714	2	,357	,327	,721
Within Groups	304,265	279	1,091		
Total	304,979	281			

Tabulka č. 13

4.2.6 Přístup k řešení konfliktů

Poslední a nejkompexnější zkoumanou kontrolní proměnnou byl přístup účastníků experimentu k řešení konfliktu. Předpokladem pro ověření náhodného rozdělení osob na základě této vlastnosti byl nějaký způsob klasifikace jednotlivých složek přítomných během řešení konfliktů a zhodnocení jejich míry. Pro takto komplexní a komplikovaný úkol bylo nutné využít standardizovaný test. Zvolen byl již zmiňovaný test *Dynamic Negotiating Approach Diagnostic (DYNAD)*,¹⁴¹ který stejně jako *The Thomas Kilmann Conflict Mode Instrument (TKI)* předpokládá pět možných typů chování v rámci konfliktu. Jsou to soutěživost, spolupráce, kompromis, vyhnutí se konfliktu a přizpůsobení se. Oproti TKI však DYNAD dělí reakce na klidové, tedy ty, jež dotyčná osoba aplikuje, když se poprvé objeví nějaká neshoda a „bouřlivé“, jež přicházejí na řadu, během vyhroceného konfliktu.¹⁴² Test se skládá z dvaceti tvrzení, která účastníci hodnotí podle toho, do jaké míry je dle jejich názoru charakterizují na

¹⁴¹ SCHNEIDER, Andrea a Jennifer GERARDA BROWN. Negotiation barometry: A dynamic measure of conflict management style. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, s. 557–580.

¹⁴² Ibid., s. 572.

stupnici 1 až 6. Výsledkem testu je pak deset čísel, tedy jedno číslo pro každý typ přístupu v jeho klidové a vyhozené fázi.

Za účelem potvrzení náhodného rozdělení bylo zkoumáno, zda se jednotlivá skóre účastníků neliší napříč skupinami přidělenými k jednotlivým experimentálním manipulacím. Výsledek ANOVA prezentuje tabulka č. 14.

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
competeC	Between Groups	45,539	2	22,769	5,478	,005
	Within Groups	1159,766	279	4,157		
	Total	1205,305	281			
competeS	Between Groups	45,896	2	22,948	4,170	,016
	Within Groups	1535,380	279	5,503		
	Total	1581,277	281			
collaborateC	Between Groups	6,817	2	3,408	,792	,454
	Within Groups	1200,562	279	4,303		
	Total	1207,379	281			
collaborateS	Between Groups	9,885	2	4,942	1,077	,342
	Within Groups	1280,388	279	4,589		
	Total	1290,273	281			
compromiseC	Between Groups	10,764	2	5,382	1,163	,314
	Within Groups	1291,392	279	4,629		
	Total	1302,156	281			
compromiseS	Between Groups	3,643	2	1,822	,443	,643
	Within Groups	1148,272	279	4,116		
	Total	1151,915	281			
avoidC	Between Groups	3,610	2	1,805	,316	,729
	Within Groups	1592,886	279	5,709		
	Total	1596,496	281			
avoidS	Between Groups	15,962	2	7,981	1,699	,185
	Within Groups	1310,241	279	4,696		
	Total	1326,202	281			
accommodateC	Between Groups	9,842	2	4,921	1,186	,307
	Within Groups	1157,562	279	4,149		
	Total	1167,404	281			
accommodateS	Between Groups	5,330	2	2,665	,680	,507
	Within Groups	1093,043	279	3,918		
	Total	1098,372	281			

Tabulka č. 14

Z ANOVA je patrné, že skupiny jsou na dané hladině statistické významnosti nerozlišitelné v osmi případech z deseti. V případech klidové a „bouřlivé“ soutěživosti existuje mezi skóre účastníků napříč skupinami statisticky významný rozdíl, který byl dále analyzován. Z následné analýzy (tabulka č. 15) vyplývá, že rozdíl existuje v obou případech mezi skupinou vystavenou neoliberální a konstruktivistické manipulaci, přičemž v obou případech vykazuje skupina vystavená konstruktivistické manipulaci nižší míru soutěživosti. Vzhledem k rozdílům průměrů jednotlivých skupin lze tento rozdíl přičítat spíše nižšímu skóre skupiny vystavené konstruktivistickému narativu, než vysokému skóre „neoliberálů.“ Tento jev nabízí několik možných interpretací. Za prvé, může se jednat o statistickou chybu prvního typu, tedy nalezení neexistující závislosti, to je však vzhledem k hladinám statistické významnosti více než nepravděpodobné. Na první pohled nejpríjemnějším vysvětlením se zdá, že skutečně mohlo dojít k selhání principu náhodného výběru, na druhou stranu statistický soubor je již poměrně velký, aby došlo k takovéto odchylce. Dalším vysvětlením je možnost, že respondenti byli ovlivněni experimentální manipulací, které byli vystaveni před vyplněním této části testu. Test však pokládá otázky týkající se dlouhodobého sebehodnocení účastníků experimentu v různých oblastech a nezdá se pravděpodobné, že by manipulace byla natolik silná, aby ovlivnila u respondentů vnímání sebe sama. Teoreticky však mohlo dojít k tomu, že respondenti následkem konstruktivistické experimentální manipulace více vnímali aspekty svého chování spojené se soutěživostí jako nevhodné a proto měli tendenci je v testu oproti jiným účastníkům podhodnocovat. Sklon účastníků experimentu zamlčovat nebo mírnit názory, o kterých se domnívají, že by mohly být chápány, jako negativní je považován za častý.¹⁴³ Tomuto výkladu by napovídala i povaha obou pojmů, tedy vztah mezi soutěživostí, jejíž testová definice má spíše blízko k soupeřivosti, tedy k typu chování, jehož cílem je asertivní prosazení vlastního názoru bez ohledu na pocity okolí,¹⁴⁴ a důrazu na společné normy a konsenzus, který byl obsažen v konstruktivistickém narativu. Žádné z nastíněných vysvětlení však nelze jednoznačně akceptovat a zjištěnou odlišnost je třeba vzít v úvahu při interpretaci výsledků experimentu.

---

¹⁴³ DRUCKMAN, James N. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554. s. 53.

¹⁴⁴ SCHNEIDER, Andrea a Jennifer GERARDA BROWN. Negotiation barometry: A dynamic measure of conflict management style. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013, s. 580.

Z hlediska designu experimentu se zde nabízí otázka, proč nebyly kontrolní proměnné zjišťovány před experimentální manipulací. Tento postup byl během tvorby designu zvažován, ale nebyl aplikován za dvou klíčových důvodů. Za prvé, zjišťování specifických údajů, tedy konkrétních hodnot kontrolních proměnných by mohl nevhodným způsobem ovlivnit účastníky experimentu. K tomu by mohlo dojít zejména nezáměrným poskytnutím informace o hypotéze, kterou bylo z výše diskutovaných důvodů třeba zamlčet. Druhý důvod pak vychází ze zkušenosti s chováním respondentů. Vyplňování osobních údajů na počátku testu má sklon účastníky odrazovat z obavy o ochranu jejich osobních údajů. Rovněž dlouhé sady monotónních otázek, jako je tomu v případě testu DYNAD, mohou účastníky na počátku testu „znudit“ a zapříčinit ukončení experimentu z jejich strany. Naopak v závěru testu jsou účastníci k oběma typům otázek mnohem shovívavější, patrně vzhledem k již vložené námaze a získané znalosti informací o celém testu.

Multiple Comparisons

Bonferroni

Dependent Variable	(I) narrative	(J) narrative	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
competeC	Realisté	Konstruktivisté	,611	,311	,152	-,14	1,36
		Neoliberálové	-,395	,285	,500	-1,08	,29
	Konstruktivisté	Realisté	-,611	,311	,152	-1,36	,14
		Neoliberálové	-1,006*	,304	,003	-1,74	-,27
	Neoliberálové	Realisté	,395	,285	,500	-,29	1,08
		Konstruktivisté	1,006*	,304	,003	,27	1,74
competeS	Realisté	Konstruktivisté	,850	,358	,055	-,01	1,71
		Neoliberálové	-,096	,328	1,000	-,89	,69
	Konstruktivisté	Realisté	-,850	,358	,055	-1,71	,01
		Neoliberálové	-,946*	,350	,022	-1,79	-,10
	Neoliberálové	Realisté	,096	,328	1,000	-,69	,89
		Konstruktivisté	,946*	,350	,022	,10	1,79

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Tabulka č.15

4.3 Hlavní výsledky – vztah mezi narativy a jednáním aktérů

Zodpovězení výzkumné otázky práce, tady zda diskurz mezinárodních vztahů může ovlivnit rozhodování jeho aktérů, předpokládá potvrzení nebo vyvrácení nulové hypotézy, tedy že: „Rozhodování aktérů mezinárodních vztahů je nezávislé na diskurzu, v jehož kontextu je dilema prezentováno.“ Operacionalizovaná forma nulové hypotézy tedy předpokládá, že: „Rozhodování účastníků experimentu je nezávislé na narativu v jehož kontextu je dilema prezentováno.“ Výzkumná hypotéza přitom předpokládá, že skupiny vystavené neoliberálnímu a konstruktivistickému narativu budou ve srovnání se skupinou vystavenou realistickému narativu jednat kooperativněji.

Z 282 účastníků experimentu bylo 97 vystaveno realistickému, 77 konstruktivistickému a 108 neoliberálnímu narativu.

Závislost mezi užitým narativem a výsledky účastníků experimentu byla ověřována testem ANOVA. Užití tohoto testu vychází z vnímání kooperativních a nekooperativních voleb jako ordinálních charakteristik a tedy zároveň předpokládá možnost sumarizovat tyto volby a vytvořit tak celkové numerické skóre. Jeho hodnoty mohly v závislosti na počtu kooperativních rozhodnutí v šesti hrách nabýt hodnot 0 až 6. Existenci statisticky významné odchylky pro hladinu spolehlivosti 5 % prokazuje ANOVA, tabulka č. 16.

ANOVA

q2-12

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9,313	2	4,657	3,325	,037
Within Groups	390,758	279	1,401		
Total	400,071	281			

Tabulka č. 16

Bližší informace o nalezených rozdílech poskytuje následná analýza, tabulka č. 17, která poukazuje na existenci statisticky významného rozdílu mezi rozhodnutími skupin vystaveným manipulaci realistickým a neoliberálním narativem. Naopak pro skupinu vystavenou manipulaci konstruktivistickým narativem, není možné potvrdit statistickou odlišnost. V souladu s hypotézou je i rozdíl průměrů, který poukazuje na to, že skupiny vystavené neoliberálnímu a konstruktivistickému narativu se chovaly ve srovnání se skupinou vystavenou manipulaci realistickým narativem kooperativněji. Průměrné míry kooperace jsou uvedeny v tabulce č. 18. Skupiny vystavené neoliberální

a konstruktivistické manipulaci jsou pak na dané hladině spolehlivosti statisticky neodlišitelné a svou celkovou charakteristikou velmi blízké, což opět odpovídá předpokladům vycházejícím z hypotézy.

Multiple Comparisons

Dependent Variable: q1-6

Bonferroni

(I) narrative	(J) narrative	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Realisté	Konstruktivisté	-,337	,181	,190	-,77	,10
	Neoliberálové	-,407*	,166	,043	-,81	-,01
Konstruktivisté	Realisté	,337	,181	,190	-,10	,77
	Neoliberálové	-,071	,177	1,000	-,50	,35
Neoliberálové	Realisté	,407*	,166	,043	,01	,81
	Konstruktivisté	,071	,177	1,000	-,35	,50

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

Tabulka č. 17

Descriptives

Q1-6

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
					Realisté	97		
Konstruktivisté	77	3,88	1,235	,141	3,60	4,16	1	6
Neoliberálové	108	3,95	1,263	,122	3,71	4,19	0	6
Total	282	3,79	1,193	,071	3,65	3,93	0	6

Tabulka č. 18

4.3.1 Dílčí výsledky jednotlivých otázek

Obdobným způsobem jako bylo analyzováno celkové skóre, je možné vyhodnotit i jednotlivé otázky. Zde je předpokladem užití ANOVA vnímání spolupráce a nespolečné práce jako ordinálních proměnných v tom smyslu, že je možno chápat je jako odlehle body na logicky myslitelné škále míry spolupráce. V tomto případě existuje statisticky významný rozdíl na hladině spolehlivosti 5% pouze ve třech otázkách, jak dokládá tabulka č. 19. Ve dvou případech je přitom statisticky významný rozdíl jak mezi skupinou vystavenou realistickému narativu a neoliberálnímu narativu, tak mezi skupinou vystavenou realistickému a konstruktivistickému narativu, což je rozdíl, který

se v celkových hodnotách nepromítl. Ve třetím případě je pak opět statisticky významný rozdíl pouze mezi skupinou vystavenou realistické a neoliberální manipulaci. Tato zjištění dokládá tabulka č. 20.

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q1	Between Groups	3,597	2	1,798	7,509	,001
	Within Groups	66,815	279	,239		
	Total	70,411	281			
q2	Between Groups	,140	2	,070	,292	,747
	Within Groups	66,952	279	,240		
	Total	67,092	281			
q3	Between Groups	1,406	2	,703	4,857	,008
	Within Groups	40,371	279	,145		
	Total	41,777	281			
q4	Between Groups	,117	2	,058	,236	,790
	Within Groups	69,103	279	,248		
	Total	69,220	281			
q5	Between Groups	1,028	2	,514	2,268	,105
	Within Groups	63,217	279	,227		
	Total	64,245	281			
q6	Between Groups	1,592	2	,796	3,636	,028
	Within Groups	61,075	279	,219		
	Total	62,667	281			

Tabulka č. 19

Multiple Comparisons

Bonferroni

Dependent Variable	(I) narrative	(J) narrative	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
q1	Realisté	Konstruktivisté	,268*	,075	,001	,09	,45
		Neoliberálové	,207*	,068	,008	,04	,37
	Konstruktivisté	Realisté	-,268*	,075	,001	-,45	-,09
		Neoliberálové	-,060	,073	1,000	-,24	,12
	Neoliberálové	Realisté	-,207*	,068	,008	-,37	-,04
		Konstruktivisté	,060	,073	1,000	-,12	,24
q2	Realisté	Konstruktivisté	-,055	,075	1,000	-,23	,13
		Neoliberálové	-,037	,069	1,000	-,20	,13
	Konstruktivisté	Realisté	,055	,075	1,000	-,13	,23
		Neoliberálové	,017	,073	1,000	-,16	,19
	Neoliberálové	Realisté	,037	,069	1,000	-,13	,20
		Konstruktivisté	-,017	,073	1,000	-,19	,16
q3	Realisté	Konstruktivisté	,148*	,058	,033	,01	,29
		Neoliberálové	,149*	,053	,017	,02	,28
	Konstruktivisté	Realisté	-,148*	,058	,033	-,29	-,01
		Neoliberálové	,000	,057	1,000	-,14	,14
	Neoliberálové	Realisté	-,149*	,053	,017	-,28	-,02
		Konstruktivisté	,000	,057	1,000	-,14	,14
q4	Realisté	Konstruktivisté	-,011	,076	1,000	-,19	,17
		Neoliberálové	,036	,070	1,000	-,13	,20
	Konstruktivisté	Realisté	,011	,076	1,000	-,17	,19
		Neoliberálové	,047	,074	1,000	-,13	,23
	Neoliberálové	Realisté	-,036	,070	1,000	-,20	,13
		Konstruktivisté	-,047	,074	1,000	-,23	,13
q5	Realisté	Konstruktivisté	-,135	,073	,195	-,31	,04
		Neoliberálové	-,121	,067	,212	-,28	,04
	Konstruktivisté	Realisté	,135	,073	,195	-,04	,31
		Neoliberálové	,014	,071	1,000	-,16	,18
	Neoliberálové	Realisté	,121	,067	,212	-,04	,28
		Konstruktivisté	-,014	,071	1,000	-,18	,16
q6	Realisté	Konstruktivisté	,121	,071	,272	-,05	,29
		Neoliberálové	,174*	,065	,025	,02	,33
	Konstruktivisté	Realisté	-,121	,071	,272	-,29	,05
		Neoliberálové	,052	,070	1,000	-,12	,22
	Neoliberálové	Realisté	-,174*	,065	,025	-,33	-,02
		Konstruktivisté	-,052	,070	1,000	-,22	,12

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Tabulka č. 20

Zajímavý výklad nabízí i možná interpretace důvodů, proč v některých případech byla experimentální manipulace úspěšnější než v jiných. Jasně nejsilnější byla manipulace v případě první otázky, jejíž zodpovězení předcházelo nejvíce textu, zde se tedy nabízí vysvětlení, že zde bylo nejvíce prostoru pro manipulaci. Zdá se ovšem, že dále do reakce účastníků experimentu značně zasáhla „strategie“ imaginárního hráče. Experimentální manipulace totiž selhala zejména v otázkách číslo 2 a 4. Což jsou otázky, jež následovaly po nekooperativní reakci „spoluhráče.“ Zde došlo k setření rozdílů mezi jednotlivými skupinami. Což by mohlo nasvědčovat strategii, založené na „trestání“ předchozí nekooperace nebo naopak pocitu, že je účastník „trestán“ za nekooperaci vlastní.

V případě otázky číslo 5, kde manipulace rovněž nebyla úspěšná, přestože reakce imaginárního spoluhráče byla pozitivní, je třeba zmínit, že statistická významnost zde byla 10,5% což stále nasvědčuje odlišnému chování skupin. Toto selhání mohlo být navíc vyvoláno komplikovanější formulací kooperativní odpovědi. Reakce na klasické bezpečnostní dilema, byla totiž formulována jako: „Berilie **nezměnila** svůj návrh rozpočtu [ve prospěch navýšení investic do zbrojení] a zachovala vysokou míru investic do sociální oblasti.“ Domnívám se, že zápor ve slovese, který se u ostatních kooperativních odpovědí neobjevoval, mohl u některých respondentů vzbudit klamný dojem, že se ve skutečnosti o spolupráci nejedná.

Objasnění a upřesnění těchto možných interpretací však bylo možné, až díky analýze individuálních rozhovorů.

4.3.2 Očekávání aktérů ohledně možného vývoje

Poslední situace a z ní vyplývající otázka se zaměřovala na ověření jednoho ze základních prvků všech tří škol a to přístupu k možnosti překonání konfliktu. Popis představoval hrozící střet mezi Aralií a Berilií jako prozatím zažehnaný, účastníci experimentu byli zároveň tázáni, zda se „domnívají, že v dlouhodobém horizontu může dojít k celkové proměně vztahů s Berilií.“ Tato otázka jako jediná nabízela tři možné odpovědi představující náhledy jednotlivých škol. Zde se pak dlouhodobá experimentální manipulace promítla nejsilněji. Mezi skupinami existovaly statisticky významné rozdíly na hladině spolehlivosti 5%, hodnota Pearsonova chí-kvadrát byla vysoká, jak dokládá tabulka č. 21. V důsledku chyby při převodu testu do elektronické

podoby je zde nižší množství validních odpovědí, toto množství však stále převyšuje hranici, designem původně zamýšlenou pro celý test.

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	64,673 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	84,216	4	,000
Linear-by-Linear Association	49,229	1	,000
N of Valid Cases	189		

a. 3 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,68.

Tabulka č. 21

Bližší analýza úspěšnosti jednotlivých manipulací je značně ovlivněna neznalostí vstupního rozložení preferencí účastníků experimentu, neboť bez jejich znalosti není možné posoudit úspěšnost jednotlivých manipulací. Je však zřejmé, že statistický rozdíl je zde velmi významný. Při celkovém porovnání výsledků jednotlivých skupin je pak patrné, že naprostá většina respondentů měla tendenci přiklánět se bez ohledu na narativ k pozitivnímu náhledu, tedy k jedné ze dvou odpovědí, které hodnotily konflikt jako překonatelný, jednoznačně pak dominovala odpověď vycházející z neoliberálních předpokladů. Na základě tohoto výsledku je možné předpokládat, že v tomto aspektu by mohl mezi skupinou respondentů převládat neoliberální náhled, avšak tento výsledek může vycházet rovněž z celkového ladění dotazníku. V případě skupiny vystavené neoliberálnímu narativu je pak interference vstupních preferencí účastníků s experimentální manipulací až překvapující, protože všech 74 osob, kterým byla položena tato otázka, shodně zvolilo odpověď vycházející z neoliberálního diskurzu, jak dokládá tabulka č. 22.

Odpovědi osob vystavených konstruktivistickému a realistickému narativu, však nelze již tak snadno interpretovat, v obou případech převládal sice názor, že konflikt je překonatelný, nicméně odpověď popisující konflikt jako nepřekonatelný byla v obou případech více zastoupena. Přes 58% osob vystavených konstruktivistickému narativu se pak domnívalo, že konflikt je možné překonat na základě: „...posílení vzájemné oboustranně prospěšné obchodní výměny, [která] povede k prohloubení vzájemné závislosti a tím k oslabení možných zisků z konfliktu.“ Tedy k odpovědi, jež byla designovaná jako vycházející z neoliberálních interpretací. Naopak jen 30,4 % osob ze skupiny, vystavené konstruktivistické manipulaci, předpokládalo, že překonání konfliktu umožní: „dlouhodobá spolupráce, [jež] povede k postupnému sblížení na

mezinárodní scéně a proměně postojů obou aktérů.“ Tento výsledek je překvapivý až při porovnání s výsledky skupiny vystavené realistickému narativu, kde tato odpověď, vycházející z konstruktivistických premis převládala, jak je patrné z tabulky č. 22. Tento rozpor není jednoduše objasnitelný a jen těžko nabízí přijatelné interpretace. Snad s výjimkou možnosti, že pro skupinu vystavenou konstruktivistickému diskurzu, byla strategie vhodnosti těžko identifikovatelná a naopak, že realistická skupina vnímala citlivěji diskurzivní manipulaci, vzhledem k její nejcitelnější rozdílnosti oproti patrně převládajícímu diskurzu. Toto vysvětlení je však v kvantitativní části výzkumu zcela empiricky nepodložené a nelze jej považovat za přesvědčivé.

q7 * narrative Crosstabulation

			Narrative			Total
			Realisté	Konstruktivisté	Neoliberálové	
q7	1	Count	6	5	0	11
		Expected Count	4,0	2,7	4,3	11,0
		% within narrative	8,7%	10,9%	0,0%	5,8%
		Adjusted Residual	1,3	1,7	-2,7	
2	Count	36	14	0	50	
	Expected Count	18,3	12,2	19,6	50,0	
	% within narrative	52,2%	30,4%	0,0%	26,5%	
	Adjusted Residual	6,1	,7	-6,6		
3	Count	27	27	74	128	
	Expected Count	46,7	31,2	50,1	128,0	
	% within narrative	39,1%	58,7%	100,0%	67,7%	
	Adjusted Residual	-6,4	-1,5	7,6		
Total	Count	69	46	74	189	
	Expected Count	69,0	46,0	74,0	189,0	
	% within narrative	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabulka č.22

4.4 Poznatky a možné interpretace vycházející z individuálních rozhovorů

Cílem individuálních rozhovorů bylo nabídnout možné interpretace k závěrům kvalitativního výzkumu a obohatit tak předchozí část výzkumu o detailnější podněty a vysvětlující komentáře. Záměrem byla rovněž snaha ověřit vysvětlující části hypotézy

vycházející z práce Jamese Marche a Johana Olsona tedy, zda je schopnost aplikovat danou strategii vhodnosti propojena se zkušeností s konkrétní strategií.¹⁴⁵ Jak je již uvedeno v metodologické části práce, cílem této části bylo rozšířit porozumění mechanismu, který ovlivnil účastníky experimentu při jejich rozhodování v experimentální části.

V souladu s výzkumným záměrem bylo pro rozhovory rekrutováno devět osob, jejichž přehled nabízí následující anonymizovaný seznam. Fiktivní jména byla přidělena na základě pořadí, v jakém byl rozhovor prováděn.

jméno	narativ	rok narození	vzdělání a současné zaměstnání
Adam	konstruktivistický	1977	VŠ historik
Bedřich	realistický	1989	VŠ student práv
Cyril	konstruktivistický	1984	VŠ student mezinárodních vztahů
Dana	realistický	1990	SŠ studentka historie
Emil	neoliberální	1979	VŠ doktorand religionistiky
Filip	realistický	1990	VŠ student bezpečnostních studií
Gabriel	neoliberální	1986	SŠ zaměstnanec
Hana	konstruktivistický	1990	VŠ studentka ekonomie
Ivan	neoliberální	1979	VŠ projektant

Tabulka č. 23

4.4.1 Charakteristika skupiny a strategie vhodnosti

Dominantním rysem velké části skupiny bylo silné přesvědčení o výhodnosti spolupráce a ve většině případů i o normativním rozměru mezinárodních vztahů. Normativní argument byl často propojován i s argumentem ekonomickým, který však při bližší analýze měl rovněž zpravidla normativní základ. Tento názor přesně vyjádřili například Adam, Gabriel nebo Ivan:

Spolupráce je jako vždycky výhodnější než konflikt... V zásadě, že při konfliktech se, čistě z ekonomického hlediska, akorát spousta věcí ničí a vede to, zkrátka a dobře, vede to spíš k úpadku, zatímco prostě nějaká jakoby stabilita, prosperita, loajalita, spolupráce je nějakým způsobem přínosná, tak prostě vede, jakože jo, k rozvoji. (Adam)

¹⁴⁵ MARCH, James G. a Johan P. OLSEN. *The logic of appropriateness*. B.m.: ARENA, 2004. s. 17.

Já jsem přesvědčenější, že otevřenost a sdílení je výhodnější, jak organizačně, tak ekonomicky, než ta uzavřenost. (Ivan)

A dělal jsem to proto, protože si jako myslím, že to má smysl, no, jako celkově prostě spolupráce mezi zeměma, protože víc hlav víc ví a třeba jenom ve srovnání třeba s vesmírným programem, to víc jako funguje, když to země dělají společně, než když to jako si to kope každá na vlastním písečku, což je jako v zásadě to samý, že jo. (Gabriel)

Tento aspekt byl v první otázce v naprosté většině případů posílen ještě argumentací, zdůrazňující mimořádnou hodnotu vědy pro lidstvo jako celek, z kterého vyplývá morální imperativ poznatky sdílet. Za všechny můžeme uvést například Hanu nebo Cyrila:

No, protože prostě jako jde o věc, která jakoby je prospěšná všem a jakoby výzkum a technologie a tak a proto si myslím i v reálu, že by státy měli spolupracovat hlavně na výzkumu a technologiích a podobně, takže z toho důvodu. (Hana)

...věřím v to, že výzkum, vzdělání a technologie by měly být sdílený, jaksi celým lidstvem a já se prostě, a nebyť omezený, ať už teda národama, nebo jenom společnostma, firmama, korporacemi, businesssem. (Cyril)

Část respondentů rovněž zmiňovala vývoj charakteru mezinárodních vztahů a s tím související změnu mezinárodních konvencí:

To jako ve skutečnosti, to jsem vycházel z toho, že zkrátka jako v jednadvacátém století, ... se obecně ta mezinárodní politika jakoby vyspělých států soustředí na to, že prostě holt válečný konflikt je jakoby špatnej, nebo prostě obecně jako konflikty jsou špatný a naopak jakoby díky rozvoji ekonomických a obchodních vztahů aj jakože v té oblasti vědy pochopitelně, tak zkrátka a dobře je to jako progres, no. (Adam)

Prostě jako je to taková ta naše představa o tom, že útočné války se prostě v jednadvacátém století nedělají. (Bedřich)

V některých případech sami respondenti reflektovali svou víru v mezinárodní systém jako podmíněnou příslušností k současnému dominantnímu paradigmatu, jak je zřetelné například již z Bedřichova výroku, tuto skutečnost ale zmínil kromě jiných i Emil:

Jsem naivní dítě liberálního věku, kooperativní. (Emil)

Pro výzkum je, však klíčovou otázkou do jaké míry tato hodnocení představovala skutečný názor respondentů a do jaké míry vycházela z předchozí volby odpovídající

strategie vhodnosti. Tuto skutečnost bylo v rozhovoru velmi těžké reflektovat, v některých případech však respondenti patrně vnímali jistou disonanci:

Já jsem byl tak sluníčkověj, strašně. (Gabriel)

...tak je tam takovej ten tlak na to bejt prostě, já nevím tady v tom zrovna nekonfliktní, nebo nejdřív prostě řešit všechno diplomaticky a podobně, ale to není záležitost jenom tohohle testu to je, prostě celkově, když je to o výživě, tak hodně lidí zaškrtně, já nevím fair trade, nebo cokoliv, aby se jakoby líp postavili, i když to jakoby není pravda... ale nebylo to nějak, že by to jako ten test naznačoval, to je jenom takovej vnitřní soud, co člověk v sobě má. (Hana)

Přijetí strategie vhodnosti naznačuje i skutečnost, že jediní dva respondenti z tohoto souboru, které je možné na základě rozhovoru jednoznačně označit za realisty, prošli před tím realistickou manipulací. Nedá se samozřejmě vyloučit, že právě pocit souznění respondentů s konkrétní manipulací stál za jejich ochotou na dalším výzkumu participovat, nicméně i v tomto případě bylo přijetí strategie vhodnosti částečně reflektováno, jak ukazuje například Danina odpověď na otázku, proč se v tradičním bezpečnostním dilematu rozhodla pro zbrojení:

... prostě si myslím, že politici vždycky upřednostňují tuhle složku, tu armádu, před sociální složkou, ale nedokážu ti vysvětlit jako na základě čeho, nebo na jakým podkladě bych se k tomu jako politik rozhodla. (Dana)

Tazatelka: Takže by ses tak rozhodla, protože tak jednaní ostatní?

Dana: Asi jo, asi bych to tak řekla, protože to mám prostě okoukaný nebo prostě v rámci tý historie to tak funguje. Prostě pokud je nějaký jako napětí, tak se vždycky investovalo do, v nějakých těch rizikových letech, do zbrojení, víc než do sociálního státu.

Ve Filipově případě byl pak odklon od zvolené „jestřábí“ strategie vnímán dokonce jako svým způsobem osobní selhání. Filipův komentář k volbě kooperativní strategie:

Ano, to je právě, jak už jsem to, jak už jsem říkal, že jsem začal pak jako chaotičit... (Filip)

... i nějaký iracionální [pohled], jakoby třeba jo, a to se patrně týkalo těch rozšířených práv menšin, protože já jsem na tohle takovej... jako měkkej. (Filip)

No, mám slabost pro menšiny, že by bylo dobrý jako, je nějak jako nelikvidovat, no. (Filip)

4.4.2 Vliv zkušenosti z vlastního oboru

Respondenti se při zdůvodňování svých rozhodnutí pochopitelně snažili čerpat ze zkušeností načerpaných na poli jim vlastního oboru. Tento aspekt se dále logicky značně promítl do diskurzivního obrazu, ve kterém se pohybovali. Na základě jejich osobní zkušenosti tak docházelo k volbě konkrétní strategií vhodnosti. U Bedřicha, který studuje práva, tak byl po celou dobu zřetelný důraz na instituce a s nimi propojený právní aspekt:

...se přiznám, že při tom asi trošku spolím na nějaký nevyřčený věci, který nejsou v tom zadání řečený a to jsou třeba jako nějaký záruky mezinárodního práva a podobný věci. (Bedřich)

Bedřich: Protože prostě jako jsem veden k tomu, že tyhle ty instituce fungují. Jako mají fungovat, což je možná jako rozdíl.

Tazatel: Kým seš k tomu veden?

Bedřich: Školou. Práva studuju, takže tam jako je nějaká takováhle jako představa, že by to mělo fungovat.

Historikové se zase opírali o minulost mezinárodní praxe:

...protože to mám prostě okoukaný nebo prostě v rámci té historie to tak funguje. (Dana)

Nebo její průběžné změny:

...když se podíváš do historie, tak dřív prostě státy musely žít na tom, že kořistily na sousedech a potřebovaly neustále další kořist a tak, někde jakože tady, prostě jako tady koncert velmocí a tak. (Adam)

Hana, která studuje ekonomii, naopak projevila značnou skepsi v otázce sociálních programů, jež je vlastní klasické ekonomii:

No, myslím si, že jsem byla asi pro větší investice do zbrojení a to z toho důvodu, že nebo tak to, to je celkově spíš spojený s mým přesvědčením, že nějaký investice jako do sociální sféry většinou vyjdou vniveč. Tak mám ten pocit, že se to prostě většinou dělá špatně, tady ty nevím, zlepšení sociální soudržnosti a podobně, takže potom jakože, když jsou ty vztahy špatný, tak jsem myslím byla pro to, aby se víc, teda spíš zbrojilo, no. (Hana)

Filip, který studuje bezpečnost, tuto skutečnost sám pojmenoval:

A myslím, že to je daný třeba prostě tím, že já jakoby osobně zase v některých otázkách se soustředím na oblasti, který jsou samy o sobě velmi konfliktní, že jo a volatilní, takže

to je asi pak otázka vnímání, samozřejmě prostě člověk, kterej bude dělat dnešní Evropu, nebo Evropu řekněme po konci studený války, tak to vnímání bude mít posunutý skutečně tím směrem, ... prostě když někdo dělá jižní Asii a Blízkej východ, tak to jako to vnímání toho světa v tomhle směru bude posunutý zase spíš do tý roviny nespolupráce. (Filip)

4.4.3 Strategie účastníků

Identifikace strategií účastníků je důležitým předpokladem pro celkovou analýzu úspěšnosti manipulace, zejména po jejím propojení s analýzou vlivu strategie imaginárního hráče.

Mezi účastníky experimentu bylo možno sledovat různé typy strategií, od zcela „holubičích,“ až po velmi „jestřábí.“ Při jejich identifikaci, je však třeba stále mít na paměti, že volba konkrétní strategie patrně byla do jisté míry podmíněna konkrétní experimentální manipulací. Na druhou stranu se však zdá nepravděpodobné, že by tato manipulace vedla až k volbě strategie, jež by byla v naprostém rozporu s hodnotami účastníka.

Typickým zástupcem bezvýhradné kooperace byl například Cyril, který byl vystaven konstruktivistické manipulaci:

...investice do lidí [je] důležitější než prostě investice do zbrojení a do případný eskalace, do eskalace případného konfliktu i jako za cenu toho, že bych já sám byl schopnej obětovat třeba část území, třeba i celej stát, v nějakým případným konfliktu, protože si myslím, že to vlastně nemá tak velkej vliv na to, co se v tý zemi děje, jak ty lidi žijou ... (Cyril)

...bych jako vlastně nevěřil v reálný situaci, že by ten stát byl schopnej efektivně vobsadit nějaký území a spravovat ho delší dobu, než by se to zase rozpadlo zpátky a prostě jednal bych jako Beneš, s tím, že to zase vyhnije zpátky. (Cyril)

Tazatelka: A co myslíš tím „přirozeně rozpadlo“?

Cyril: No, že i kdyby třeba za pomoci zbraní nás Berilie napadla a zabrala prostě kus území tak si myslím, že by nedokázala, by ho spravovat, tak aby prostě občani byli loajální tomu režimu, kterej by tam nastal.

Tazatelka: A proč by to nedokázala?

Cyril: Protože nevěřím tomu, že by tam ty lidi vyhladila.

Z jeho reakcí je kromě bezvýhradné kooperace patrná i jistá víra v normativní povahu systému, která je sama o sobě garantem jeho funkčnosti. Cyril rovněž v souladu

s konstruktivistickým diskurzem zdůrazňoval hodnotový význam spolupráce nad čistě materiálními pozitivy kooperace:

...nevěřím tak jenom úplně ve všemocnou sílu ekonomiky a jo. A myslím si, že i ta dlouhodobá spolupráce v různých těch dalších sférách by mohla přispět prostě, k nějaký proměně postojů. Dlouhodobý. (Cyril)

Zajímavou strategii volil Emil, který reflektoval svou kooperativní a mírumilovnou strategii, jako potenciálně nebezpečnou pro státní celek a za záruku udržení bezpečí státu považoval správnou funkci demokratického systému, který by znemožnil pokračování jeho politiky v případě ohrožení.

...já jsem se rozhodl, že žádnéj konflikt nebude a že vlastně ta moje politika je založená na tom, že nebude konflikt ...de facto se obávám, že v realitě by to pro mě znamenalo, že skončím prostě, že mě prostě bude muset nahradit nějakej Churchill, že sám, jako Lloyd¹⁴⁶ nebudu schopn řešit tu situaci, kdy je potřeba jako rázná ruka a zbrojení...A vlastně budu doufat, že vedle mě nějakej Churchill bude, kterej mě případně jako odstraní jako šéfa a vlastně vezme to do ruky. (Emil)

Nejvýznamnější část respondentů pak variovala mezi strategiemi nazývanými jako „tit for tat“ a „tit for tat s odpuštěním.“ Tyto strategie po vstupní spolupráci kopírují tah protihráče a v případě druhé ze zmiňovaných variant volí v některých případech kooperativní variantu i po předchozí nespolečnosti. V empirických testech teorie her, jakým byl například Axelrodův experiment, patřily tyto strategie mezi nejúspěšnější.¹⁴⁷ Tato volba ovšem ve většině případů nebyla zcela vědomá. Do první zmiňované skupiny patřil například Adam:

...kdy prostě někomu nabídnu spolupráci a on se na mě jako... jak to říct slušně... netváří hezky a naopak jako to vypadá, že v podstatě by akorát jako on to chtěl, jako využít ve svůj prospěch, tak v tom případě, přestože jako spolupráce je jako vždycky výhodnější než konflikt. Tak spolupráce holt jako musí být oboustranná. A pokud prostě po špatné zkušenosti není možný prostě neustále ustupovat. (Adam)

Variantu s odpuštěním pak volili například Bedřich nebo Ivan:

...asi i přestože, tam předtím ta domluva nefungovala, tak jakože to zkusím ještě jednou. (Bedřich)

---

¹⁴⁶ Respondent patrně omylem zaměnil osobu Nevilla Chamberlaina s Davidem Lloydem Georgem.

¹⁴⁷ NOWAK, M. a K. SIGMUND. A strategy of win-stay, lose-shift that outperforms tit-for-tat in the Prisoner's Dilemma game. *Nature*. 1993, roč. 364, č. 6432, s. 56–8. ISSN 00280836. s. 56.

Ono se to jmenuje půjčka za oplátku, tady ten systém, že jo, kdy jakoby první zkusíš, dáš, když se setkáš s negativní reakcí, tak příště nedáš, ale právě teďka podle nějakýho výzkumu, tak to jako vypadá, že je dobrý jednou za jako určitej čas, jakoby zkusit to, že dáš vlastně, aniž očekáváš, že něco dostaneš a je to rozhodně úspěšná strategie, no. V době kdy, jsem vyplňoval ten dotazník, tak jsem si to myslel pocitově, teďka to mám potvrzeno na základě nějakých odborných faktů, co jsem slyšel v rozhlase. (Ivan)

Je třeba však upozornit, že volba těchto strategií byla, jak vyplývá z rozhovorů, v naprosté většině případů intuitivní a koncept teorie her nebyl, alespoň na vědomé úrovni nijak zohledňován.

Poslední skupinu respondentů pak tvořili účastníci, kteří zvolili nekooperativní strategie. Tento přístup dokládají například Dana a Filip ve svém zdůvodnění rozhodnutí zbrojit v klasickém bezpečnostním dilematu:

Když naopak možná tam budou nějaký ty [sociální] nepokoje, tak to tomu konfliktu případně pomůže, protože ty lidi, když jsou našťvaný, tak jsou agresivnější a můžou si to nebo, můžou chtít si to nějak vybijet na tom sousedním státu. Můžou, že jo vidět jako toho viníka těch svých problémů v sousedním státu... (Dana)

Nehledě na to, že zbrojení se často jako dá krásně propojit se sociálními programy, viz. prostě Hitler, že jo. (Filip)

Z mnoha dalších příkladů uvádím například realistický náhled, který Filip přesně formuloval v problematice pašování:

...já si myslím, že tohleco je naprosto dokonalej pay off, jako jo, že pokud si prostě dokážu jako zabezpečit ty hranice, jakž takž, jo a zároveň mi to prostě umožní nějakým způsobem vybudovávat mocenskej vliv, jako by, nebo nějakej vliv, řekněme jakoby u soupeře, tak tady to iniciování toho jednání by bylo naprosto nesmyslný, jako jo. (Filip)

Silným spojícím rysem těchto respondentů byla nedůvěra k mezinárodním organizacím:

Protože každej stát má nějaký svý vlastní zájmy, takže oni budou prosazovat v rámci i nějaký mezinárodní organizace nějakej svůj zájem, kterej nemusí být schodnej s ti mým zájmem. (Dana)

...já zase jakoby nevěřím úplně v koncept mezinárodních organizací, pokud se nejedná o obranné garanční pakty, takže, nebo útočné garanční pakty. Takže a navíc to prostě jako do mě řvalo United Nations a to jako já úplně ne, no. (Filip)

Zcela klíčovým poznatkem vycházejícím z analýzy jednotlivých hráčských strategií je zjištění, že ne každé kooperativní rozhodnutí znamená kooperaci. Předpokladem úspěšné nekooperativní strategie totiž není neustále nekooperovat, ale nekooperovat v rozhodujících chvílích. Na tento aspekt upozornila například Dana:

Já si myslím, že jsem tady dala: „Budu jednat o vzájemných ústupcích.“ Protože, pokud nemám výraznou převahu, vojenskou, tak jsem to nechtěla riskovat a radši počkat, jako prostě taková ta vyčkávací taktika, než jako třeba investicema do toho zbrojení tu převahu budu mít a budu si moc dovolit nějaké jednoznačné... (Dana)

4.4.4 Vliv strategie imaginárního hráče a zklamání kooperativních přístupů

Úvodem je třeba říci, že strategie imaginárního hráče byla z hlediska experimentálního designu velmi úspěšná, účastníky tedy byla vnímána ve většině případů jako přesvědčivá a více méně konzistentní. Její užití navíc mezi účastníky značně zvýšilo pocit participace a to i na emoční rovině, což přispělo k spontánnosti jejich a reakcí a potlačení snahy o rozkrývání experimentálního designu. Význam minulého rozhodnutí imaginárního protihráče a obav z příštího tahu vyjádřili například Adam, Hana nebo Filip:

No tak tady pro to rozhodnutí pro mě bylo více méně podstatný to jejich, ta jejich předchozí reakce, že jo. (Adam)

Bál jsem se, byl jsem upřímně zděšen. (Filip)

...samozřejmě člověk se neustále mohl obávat blufu a tak podobně. I když třeba jako myslím si, že v té otázce s těma sociálníma programama a zbrojením a tak, tam jako asi mě mohlo napadat a vzhledem k tomu jak jsem odpovídal potom asi trošku i napadlo, i když těžko říct, jestli teda jako jejich zájmy skutečně nejsou čisté a šlechetné na rozdíl od jaksi mého pseudodiktátorského režimu, který jsem budoval v Aralii. (Filip)

No tak to mě zase potěšilo jako, že nebyly žádný problémy. (Hana)

Na druhou stranu pro některé účastníky nebyla reakce druhé strany natolik rozhodující a soustředili se spíše na popis situace v konkrétní otázce.

Tazatelka: Já bych se tě ještě chtěla zeptat, jestli na tebe mělo nějaký vliv pro to rozhodnutí, to že oni tam nesdíleli všechny informace?

Dana: Nemyslím si. Myslím si, že jsem to brala jinak. Tam je takový to slovíčko, to jak na tebe vyskočí, to „bezpečnostní aspekt,“

Vzhledem k tomu, že účastníci neměli důvod mít jakékoliv pochybnosti ohledně relevance strategie druhého hráče, interpretovali ji zpravidla jako důkaz potvrzující správnost vlastní strategie.

...pokoušeli jako poměrně agresivně a poměrně jako reálně prosazovat nějaký svý požadavky, nicméně když došlo na lámání chleba, tak stejně ustoupili a byli ochotný prostě vyjednávat. (Cyril)

...ona jednala, řekněme méně jestřábím způsobem než já. Jo. To určitě, prostě to tak bylo a ne, že bych se kvůli tomu zastyděl, ale na druhou stranu je otázka, jestli prostě nejednala jakoby nějakým prostě méně jestřábím způsobem prostě z důvodu nějakého appeasementu, nebo něčeho takovýho to mohlo být. (Filip)

Nejdůležitějším poznatkem vyplývajícím z analýzy vlivu strategie imaginárního hráče, je však zjištění, že reakce hráčů na nekooperativní přístup se různila v závislosti na použitém narativu. Po první otázce, kde všichni dotazovaní účastníci vystavení realistickému narativu nekooperovali a naopak pět z šesti účastníků vystavených konstruktivistické a neoliberální manipulaci kooperovalo, následovala zcela odlišná reakce, která se pak dále promítala do celého experimentu. Účastníci vystavení realistickému narativu považovali nekooperativní reakci za přirozenou, nebo alespoň přiměřenou jejich vlastnímu postupu.

...samozřejmě, že logicky, když byl omezenej přístup z naší strany, nebo omezenej vstup tak jako musel být i omezenej výstup, že jako...Přišlo mi to jako adekvátní odpověď na to, co jsem jako udělal.(Bedřich)

...což by byla prostě záležitost, která by podlíhala nějakému utajování a takový věci se nevyměňují, už ne vůbec ne mezi státy, který maj prostě, který jsou prostě jako lehce na nože, jo.(Filip)

Naopak kooperativní účastníci byly reakcí Berlie zklamání, což značně snížilo jejich další chuť kooperovat.

No, trochu mě to překvapilo a je to možný, že potom jsem se rozhodovala už jako opatrněji u těch ostatních věcí, že otázky, kde bych jinak třeba taky byla pro spolupráci nebo, nebo já nevím dialog, tak jsem spíš potom jakoby byla už opatrnější, no.(Hana)

Tazatelka: ...ovlivnila tě teda potom nějak dál ta strategie toho druhýho hráče?

Adam: No určitě. Já teda doufám, myslím, že tady jsem právě už, jakože byl spíš jako pro ten samostatnej projekt, jestli se nepletu.

...zvlášť po tom, co nás ty šmejdi naštváli... (Gabriel)

Toto zklamání ve spojitosti s implicitní strategií „tit for tat“ nebo „tit for tat s odpuštěním“ a kooperativním tahem Berilie v otázce číslo 2 a nekooperativním tahem v otázce číslo 3, vedlo ke statisticky významným kooperativním pokusům v otázce číslo 3 a otázce číslo 6, kde propůjčená důvěra směřovala de facto k mezinárodnímu systému nikoliv k Berilii. Na rozdíl od účastníků vystavených realistickému narativu, kteří byly méně kooperativní a neměli tak Berilii „co vyčítat“ tak kooperativní účastníci prošli výrazným zklamáním z „neúspěchu“ kooperativní strategie, což komentovali například Emil nebo Gabriel:

To si myslím, že bylo to, co mě jako nakrkl docela, protože jsem těch několik kroků předtím postupoval jako kladně a sluničkově a ty dementi od B. vlastně jako nic nedělali, takže cejtil jsem to jako zlom, tady v tom pokračování, že jsem jako tam, pokaždý udělal ústupky k sobě... Hlavně mi to přišlo smutný. Naprdli mě. (Gabriel)

Myslím, že si to tak pamatuju, že jsem byl smutnej z toho. (Emil)

V případě několika respondentů, kteří byli vystaveni konstruktivistickému narativu, pak vedla odlišnost strategií, až k vytvoření pocitu kulturní odlišnosti Berilie:

...ten dojem té jakoby zásadní, když to řeknu i kulturní odlišnosti, i prostě jako způsobu uvažování a i jako prostě někdo, kdo se jako snaží právě jako uvažovat hodně silově a nějakým způsobem prostě jakoby tlačit, prostě jako bych řekl i jako agresivně a ... prostě holt to není dobrej partner. (Adam)

Ojedinele se vyskytly i „výčitky“ spojené s vlastním nekooperativním rozhodnutím, tento trend byl však mnohem slabší a patrně i méně významný. Tento pocit popsal například Gabriel, po té co zjistil, že začal jednostranně zbrojit:

A já si připadal jak pabl! A je to úplně stejný! No, pamatuju si to dobře. (Gabriel)

Nebo Filip vzhledem k celé své strategii:

...ona jednala, řekněme méně jestřábím způsobem než já. Jo. To určitě, prostě to tak bylo a ne, že bych se kvůli tomu zastyděl, ... I když třeba jako myslím si, že v tý otázce s těma sociálníma programama a zbrojením a tak, tam jako asi mě mohlo napadat a vzhledem k tomu, jak jsem odpovídal potom asi trochu i napadlo, i když těžko říct, jestli teda jako jejich zájmy skutečně nejsou čisté a šlechetné na rozdíl od jaksi mého pseudodiktátorského režimu, který jsem budoval v Aralii.

4.4.5 Reflexe experimentálního designu a vstup vnějších vlivů

Součástí rozhovoru s účastníky experimentu byla i částečná reflexe experimentálního designu. Účastníci ve většině případů považovali otázky za vyvážené a objektivní a neměli žádné podezření ohledně experimentální manipulace:

Tazatelka: Měl jsi pocit, že se od tebe očekává nějaký typ rozhodnutí, že jsou nějaký odpovědi jako v uvozovkách favorizovanější než jiný tím designem experimentu?

Ivan: Ne. Neměl jsem ten pocit.

V některých případech respondenti zmiňovali, že pocítovali nějaký tlak, zpravidla se ale jednalo spíše o tlak učinit nějaké rozhodnutí.

...že tam jsem jako hodně váhal, jako že jsem cejtil to rozhodnutí...(Bedřich)

Pokud již vnímali tlak na konkrétní typ rozhodnutí, pak jej často popisovali jako opačný, než jaký byl obsažen v jim přiděleném narativu. Cyril, který patřil ke skupině, jež dostala konstruktivistický narativ například na tuto otázku uvedl:

No... spíš jo, spíš bych řekl, že je to tlačení trochu do toho, jít do konfliktu a hájit zájmy Arálie prostě.(Cyril)

Podobně i Filip, jemuž byl přidělen naopak realistický narativ, zmiňoval jeho důraz na spolupráci:

Jako já si myslím, že celkově ten text, kdybychom to brali z hlediska nějakýho jakoby realismu, liberalismu nebo něco takovýho, tak já si myslím, že celej ten test byl v podstatě laděnej tak, že jakoby pomalu je spíš právě do té sféry nějakýho toho aliance makingu a spolupráce a tak dále. (Filip)

Zde se opět nabízí, že ochota respondentů k účasti v rozhovorech mohla být ovlivněna mírou jejich souznění s konkrétní manipulací. V neposlední řadě pak dotazník samotný je rovněž třeba chápat jako diskurzivně zabarvený i mimo zamýšlené úseky, protože není možné pohybovat se mimo diskurz a autorka sama se, mimo jiné napsáním této práce, jasně definuje v konkrétním diskurzivním rámci.

Hana, která byla vystavená konstruktivistickému narativu, zmiňovala tlak kooperovat. Zůstává ovšem otázkou, do jaké míry se jednalo o reflexi experimentální manipulace a do jaké míry šlo o popis širšího efektu nastíněného již v kvantitativní části a to odpovídat takovým způsobem, aby respondent naplnil celospolečenská očekávání.

No, jako nemuselo to nutně vyplynout z toho testu, ale celkově, když člověk vyplňuje takovýhle dotazníky, tak je tam takovej ten tlak na to bejt prostě, já nevím tady v tom zrovna nekonfliktní, nebo nejdřív prostě řešit všechno diplomaticky a podobně,

ale to není záležitost jenom tohohle testu to je, prostě celkově, když je to o výživě, tak hodně lidí zaškrtně, já nevím fair trade, nebo cokoliv, aby se jakoby líp postavili, i když to jakoby není pravda... ale nebylo to nějak, že by to jako ten test naznačoval, to je jenom takovej vnitřní soud, co člověk v sobě má. (Hana)

Tento pocit zmínil i Gabriel:

...protože jako jsme v Čechách, že jo, jsme prostě radši, když se věci jako dělají tak nějak společně, pokud nejsi fašista a nefandíš Okamurovi, takže to je tak jako jediný, že tam, že to může jako souviset společensky, nebo nějakou jako naši sociální bublinou nastavený, že prostě budeš víc tíhnout k tomu áčku, protože jsme sluničkový. (Gabriel)

Dalším reflektovaným aspektem byl vliv teorie her. Přestože se většina účastníků s touto teorií setkala, aktivně ji během experimentu nikdo nevyužil. Během experimentu, zpravidla tuto analogii nevnímali a někteří ji nespatořovali ani zpětně, další skupina její zohlednění pak vědomě odmítla na základě osobní skepse.

... jak říkám, teorii her moc nevěřím. V jakýkoliv jako její variantě. Myslím si, že to ve skutečnosti je složitější. (Cyril)

...ty základní modely, který je člověk schopnej v hlavě si jako představit jsou na něco takovýho příliš jednoduchý, aby to dokázaly jakoby uchopit. Takže nějaký statický hry, nebo i dynamický si myslím, že tady... a hlavně i kdybych jednala, podle nějakých takových modelů, který já čistě náhodou jsem i trochu studovala. Tak stejně není zaručený, že pokud člověk hraje jakoby to, jak se to jmenuje, equilibrium, takže nutně ten druhý taky se chová taky podle jakoby těch principů. Jo. Takže myslím si, že použití pokud, tak jenom omezeně. (Hana)

Posledním výrazným prvkem, který byl však pro diskuzi s respondenty zásadní, byla okupace Krymu, ke které došlo mezi kvantitativní a kvalitativní částí. Tato událost měla na některé respondenty, kteří prve zastávali kooperativní strategie, velmi silný vliv a značně otřásla jejich vírou ve funkci mezinárodního systému, což se projevovalo jejich nižší chutí kooperovat a silným pocitem zklamání.

...jako nesnáším, přesně to co teď dělá Evropská Unie. To jako ve skutečnosti, to co se dělalo Hitlerovi a podobně, jakože ve chvíli, kdy člověk jako je příliš ústupnej před agresorem a dává najevo nějakou jakoby, svým způsobem slabost, ...pokud je jako za hranicema příliš agresivní stát, tak samozřejmě jako není podle mě dobré jako ustupovat, protože je to prostě až nebezpečné a slabošské. (Adam)

*...předpokládejme, že by to byla nějaká důvěryhodná instituce a ty záruky by byly jako, k něčemu byly. Ne, když jako jak se slíbí Ukrajině neporušitelnost hranic...(Adam)
...přemýšlím, jak mě třeba v tom rozhodování jako ovlivňuje Krymská krize. ...tam teď
vnímám aspekt, kterej tam jako předtím nebyl.(Bedřich)
...to taková ta naše představa o tom, že útočné války se prostě v jednadvacátém století
nedělají. Což třeba nemusí bejt pravda. (Bedřich)*

Závěr

Práce na experimentálním základě prokázala vliv diskurzu na rozhodování osob. V rozhodování osob, kterým byl předložen narativ založený na realistických, neoliberálních a konstruktivistických diskurzivních specifikách, byl na hladině statistické významnosti 5% prokázán rozdíl mezi skupinou, již byl přidělen realistický a neoliberální narativ. Skupina, která pracovala s neoliberálním narativem se v souladu s výzkumnou hypotézou chovala kooperativněji. Míra kooperace byla při tom ovlivněna dosavadní diskurzivní zkušeností, na což poukazují individuální rozhovory s vybranými respondenty. Toto zjištění představuje argument podporující teorii logiky vhodnosti Jamese G. Marche a Johana P. Olsena.

Slabší vliv experimentální manipulace v případě konstruktivistického narativu je možné částečně vysvětlit jeho složitější uchopitelností pro účastníky experimentu, stejně jako možnou nižší mírou zkušeností respondentů s tímto diskurzem. Tuto skutečnost, je však možné interpretovat rovněž čistě na statistické rovině, kde by mohla být spojena s nižším množstvím respondentů, což mohlo rovněž vést ke statisticky významnému snížení kompetitivních hodnot v testu DYNAD. Na druhou stranu nižší míra kompetitivnosti by měla u účastníků zvyšovat míru kooperace. Je tedy možné, že nižší skóre je naopak výsledkem ovlivnění respondentů v průběhu testu.

Nečekaným přínosem výzkumu bylo odhalení odlišností v rozhodovacích mechanismech respondentů v závislosti na diskurzivním rámci, ve kterém se pohybovali. Jednalo se o zcela odlišnou míru citlivosti na nekooperativní jednání. Zatímco nespolupráce protihráče vyvolávala mezi osobami pohybujícími se v diskurzivním poli vyzdvihujícím spolupráci silné zklamání a po několika opakováních často i celkovou změnu strategie a to zejména tehdy, byla-li kooperace vnímána jako správná na normativním základě, mezi účastníky, kteří se pohybovali

v nekooperativním diskurzu, nebyl tento typ zklamání pocíťován a to ani v případě, že se jejich kooperativní reakce setkala s nekooperací. Občasná nespolupráce byla v jejich případě vnímána jako přirozená součást systému. Naopak občasná nespolupráce protihráče v kooperativních diskurzích často znamenala zásadní změnu chápání celého systému. Na tento mechanismus poukazují nejen provedené rozhovory, ale i kvantitativní výsledky. Přestože toto zjištění nemusí působit až tak překvapivě, je velmi významné pro analýzu jednotlivých hráčských strategií a pro objasnění rozdílné úspěšnosti experimentální manipulace.

Přestože není možné přenést konkrétní výsledky experimentu na skutečnou situaci mezinárodních vztahů, je díky naplnění nezbytných metodologických předpokladů, možno vyslovit konkrétní teoretické závěry, jejichž platnost není omezena na testovanou skupinu respondentů a naopak je možno tyto závěry vztáhnout i na skupinu aktérů mezinárodních vztahů. Opakování experimentu na odlišné skupině osob by však samozřejmě přineslo zpřesnění teoretický závěrů.

Domnívám se, že tak práce přinesla zajímavý podnět pro studium rozhodování v mezinárodních vztazích a upozornila na význam diskurzivních specifik. V neposlední řadě pak snad znamenala i nepatrný přínos k jedné ze základních diskuzí na poli studia mezinárodních vztahů a podtrhla význam ideové roviny na konstrukci mezinárodních vztahů. Jako obohacující lze pak vnímat i její metodologický přínos v oblasti aplikace metod širší skupiny sociálních věd, ve studiu mezinárodních vztahů dosud využívaných jen zřídka.

Závěry práce přinášejí další otázky, jejichž výzkum by mohl znamenat přínos pro pochopení mechanismu rozhodování v mezinárodních vztazích. Kromě již zmíněné snahy o zvýšení externí validity opakováním experimentu s odlišnou skupinou respondentů a přesnějšiho objasnění mechanismu konstrukce strategie vhodnosti, se jedná zejména o výzkum vlivu nekooperativních strategií na aktéry působící v diskurzivně kooperativním rámci.

Summary

The present diploma thesis focuses on the experimental examination of the influence of the discourse of international relations schools on decision-making of its actors. Thesis describes design, performance and results of an experiment which tested whether the discursive specifics of concrete school of international relations influence the decision-making of an actor.

In examining this issue, the thesis addresses some of the fundamental questions on the field of international relations, as is the reality of international relations and the process of its cognition. In this regard the position of the work is derived from the concept of modest constructivism which is underpinned by the work of Alexander Wendt. On this theoretical ground, the thesis defines the concept of discourse and the theoretical positions and discursive specificities of the most widely spread and influential schools of international relations – realism, neoliberalism and constructivism. These were chosen for the empirical testing.

The experiment was designed using the game theory as a model of interaction among the actors of international relations. From the theoretical point of view, the application of the theory is enabled by the acceptance of the possibility of causal research and explanation. However, the work stresses the limited ability of this theory to describe and predict the real world situations and uses it only as a tool for the construction of experimental interactions. Thus, the experiment consisted from seven time iterated prisoner's dilemma played by the participant of the experiment on one side, and by an imaginary player on the other. The imaginary player was represented by six pre-scripted decisions. This set of games serves as model interaction. On its basis, a fictional story of an international relations situation evolution was created and subsequently presented to the participants of the experiment as a basis for their decision-making.

The hypothesis presumes that the extent of the actors' cooperation is influenced by the discursive framing in which the dilemma is presented. It also presumes that the actors confronted with the neoliberal or constructivist discourse will be more cooperative than those confronted with the realist discourse. For the purpose of testing, the participants of the experiment were divided on the basis of random assignment into three groups. Each group was exposed to different narrative framing, which was based on the discursive specifics of concrete school of international relations. In this

framing identical situations of international relations decision-making based on the above described game theoretical model were presented to each group.

The hypotheses was confirmed by finding statistically significant difference on on the significance level 5%, between decision-making of participants assigned to the realist and neoliberal experimental treatment. This result was confirmed by the assessment of control variables collected simultaneously. It validated the correctness of the accomplishment of the random assignment.

Understanding of the decision-making process was further enriched by a qualitative analysis of interviews with selected experiment participants. It indicates a rapport between the participant's experience with the particular discourse and their decision-making. The biggest contribution of this part of the analysis however lies in the detection of a different influence of a non-cooperative decision of the opponent on the participant exposed to the neoliberal or constructivist narrative in comparison to the one exposed to the realist manipulation. It was found that the non-cooperation is much more influential for the future desicion-making in the first case.

Použitá literatura

- AXELROD, Robert, nedatováno. The Emergence of Cooperation among Egoists. *The American Political Science Review*. roč. June 1981 75, č. 2, s. 306–318.
- ARROW, Kenneth J., 2003. Introductory remarks on the history of game theory. *Games & Economic Behavior* roč. 45, č. 1, s. 15. ISSN 08998256.
- BANTA, Benjamin, 2013. Analysing discourse as a causal mechanism. *European Journal of International Relations*. roč. 19, č. 2, s. 379–402. ISSN 1354-0661, 1460-3713.
- CAMERON G. THIES, 2002. Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate. *European Journal of International Relations*. roč. 8, č. 2, s. 147–185.
- CARMICHAEL, Fiona, 2005. *A guide to game theory*. Harlow: Financial Times Prentice Hall. ISBN 0273684965 9780273684961.
- DALILI, Mehdi Vaez a Hossein Vahid DASTJERDI, 2013. A contrastive corpus-based analysis of the frequency of discourse markers in NE and NNE media discourse: Implications for a „universal discourse competence“. *Corpus Linguistics & Linguistic Theory*. roč. 9, č. 1, s. 39–69. ISSN 16137027.
- DRUCKMAN, James N, 2011. *Cambridge Handbook of Experimental Political Science*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. ISBN 9780521192125 0521192129 9780521174558 0521174554.
- DUNNE, Timothy, 1995. The Social Construction of International Society. *European Journal of International Relations*. roč. 1, č. 3, s. 367–389. ISSN 13540661.
- FOUCAULT, Michel, 1971. Orders of discourse. *Social Science Information*. roč. 10, č. 2, s. 7–30. ISSN 0539-0184, 1461-7412.
- FUDENBERG, Drew a Eric MASKIN, 1986. The Folk Theorem in Repeated Games with Discounting or with Incomplete Information. *Econometrica*. roč. 54, č. 3, s. 533–554. ISSN 0012-9682.
- GEORGE, Jim, 1989. International Relations and the Search for Thinking Space: Another View of the Third Debate. *International Studies Quarterly*. roč. 33, č. 3, s. 269–279. ISSN 0020-8833.
- GIBBONS, Robert, 1997. An Introduction to Applicable Game Theory. *Journal of Economic Perspectives*. roč. 11, č. 1, s. 127–149. ISSN 08953309.
- HOLLIS, Martin, 1994. *The Philosophy of Social Science: An Introduction*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 9780521447805.
- JOHAN P. OLSEN, James G. March, 2009. *The logic of appropriateness*. duben 2009. B.m.: ARENA Working Papers WP.

- JOHN G. RUGGIE, 1983. Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis. *World Politics*. roč. 35, č. 2, s. 261–285.
- JØRGENSEN, Marianne W. a Louise J. PHILLIPS, 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. B.m.: SAGE. ISBN 9780761971122.
- KEOHANE, Robert O., 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- MARCH, James G. a Johan P. OLSEN, 2004. *The logic of appropriateness*. B.m.: ARENA.
- MEARSHEIMER, J. J., nedatováno. The false promise of international institutions. *International Security*. roč. 19, s. 5–49.
- MORGENTHAU, Hans J a Kenneth W THOMPSON, 1993. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill. ISBN 0070433062 9780070433069.
- MOWLE, Thomas S., 2003. Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict. *Political Psychology*. roč. 24, č. 3, s. 561–592. ISSN 1467-9221.
- VON NEUMANN, John a Inc EBRARY,, 2007. *Theory of games and economic behavior*. 60th anniversary ed. Princeton, N.J. ; Woodstock: Princeton University Press. Princeton classic editions.
- NOWAK, M. a K. SIGMUND, 1993. A strategy of win-stay, lose-shift that outperforms tit-for-tat in the Prisoner's Dilemma game. *Nature*. roč. 364, č. 6432, s. 56–8. ISSN 00280836.
- NYE, Joseph S., 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. B.m.: PublicAffairs. ISBN 1586483064.
- PARENT, Jonathan F. a Sally FRIEDMAN, 2007. Two Sides of the Same Coin? Do Academics & Legislators Think About Foreign Policy in the Same Way?.
- RIPSMAN, Norrin M., 2005. Two Stages of Transition from a Region of War to a Region of Peace: Realist Transition and Liberal Endurance. *International Studies Quarterly*. roč. 49, č. 4, s. 669–694. ISSN 1468-2478.
- RUGGIE, John Gerard, 1998. *Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization*. B.m.: Routledge. ISBN 9780415099912.
- SAYER, Andrew, 2000. *Realism and Social Science*. B.m.: SAGE. ISBN 9780761961246.
- SEARS, David O., 1986. College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. *Journal of personality and social psychology*. roč. 51, č. 3, s. 515-530.
- SCHERER, Helmut. 2004. Úvod do metody obsahové analýzy. In: IRENA REIFOVÁ, WINFRIED SCHULZ, HELMUT SCHERER, LUTZ HAGEN, JAKUB KONČELÍK, ed. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

SCHNEIDER, Andrea a Jennifer GERARDA BROWN, 2013. Negotiation barometry: A dynamic measure of conflict management style. *Ohio State Journal on Dispute Resolution, Forthcoming*. s. 13–10.

SCHWARTZ-SHEA, Peregrine a Dvora YANOW, 2002. „Reading” „Methods” „Texts”: How Research Methods Texts Construct Political Science. *Political Research Quarterly*. roč. 55, č. 2, s. 457–486. ISSN 1065-9129.

SLANTCHEV, Branislav L., 2004. Game theory: repeated games. *Department of Political Science, University of California–San Diego*.

STRAFFIN, Philip D., 2004. *Teoria gier*. Wyd. 2., popraw., dodruk. Warszawa: Scholar. ISBN 83-7383-079-0.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. B.m.: Sdružení Podané ruce. ISBN 9788085834604.

WALTZ, Kenneth Neal, 1979. *Theory of international politics*. B.m.: Addison-Wesley Pub. Co. ISBN 9780201083491.

WEBSTER, Murray a Jane SELL, 2007. *Laboratory experiments in the social sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier. ISBN 0080546145 9780080546148.

WENDT, Alexander, 1999. *Social Theory of International Politics*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 9780521469609.

ZEHFUSS, Maja, 2002. *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*. B.m.: Cambridge University Press. ISBN 9780521894661.